J. J.

15

DISSERTATIO MEDICA
DE
POTU
CAFÉ,

In alma Argentoratenſium Univerſitate

propoſita

à

MARCO MAPPO, MED.
DOCTORE ET PROFESSORE PUBLICO,

Solenniter Reſpondente

DANIELE WENCKER,
Argentinenſi.

Ad d. Menſ. Maÿ Anno M DC XCIII.

ARGENTORATI,
Literis JOH. FRIDERICI SPOOR.

MAGNIFICO, AMPLISSIMO
ET PRUDENTISSIMO
VIRO
DOMINO
FRANCISCO
Reißeiſen/
CONSULARI AC TREDECIMVIRO
REIPUBLICÆ PATRIÆ
MERITISSIMO,
UNIVERSITATIS SCHOLARCHÆ
GRAVISSIMO,
PATRONO,
COGNATO SUMME COLENDO,
SACRÆ REGENERATIONIS TESTI
BENIGNISSIMO,

PRÆSENTEM DISSERTATIONEM,
IN
MONUMENTUM
PERPETUÆ OBSERVANTIÆ ET GRATITUDINIS
SUBMISSE CONSECRAT
DANIEL WENCKER.

DISSERTATIO MEDICA
DE
POTU CAFÉ.

§. 1.

INſtituti hujus noſtri rationes hic non repetimus, notatas jam in *Diſſertationis de Potu Theé* Prooemio. Miſſis aliis etiam ambagibus, & iis quæ de Potus natura in genere & in ſpecie de Potu calido ſupponenda ſunt, de quibus actum in *Diſſertationibus de Potu calido*, quæ de Potu Café propoſituri ſumus, pertinent vel ad Hiſtoriam illius, vel Medicæ proprie ſunt conſiderationis. Illa non omittimus, non tantum quia curioſa, ſed & quoniam his quandoq; lux ex illis petenda.

§. 2. Ob rationes autem à pluribus expoſitas, præmittenda quædam de Nomine. *Leonhardus Rauvvolfius* Auguſtanus, celebris ille peregrinator, qui poſtquam artem Medicam aliquandiu Auguſtæ Vindelicorum, non ſine applauſu, exercuiſſet, incredibili Rei Botanicæ amore captus, Anno Chriſti 1573. Senatus permiſſu, in Orientem iter ſuſcepit, & quæ obſervavit reportavitque, fideliter deſcripſit, & inter cætera *primus*, quantum conſtat, Europæos de Potu Café Turcis familiari, brevi deſignatione certiores fecit, (ut patet ex Itinerarij Germanico idiomate ſcripti c. 8,) refert, Potum hunc appellari Turcis *Chaube*; Fructum autem unde paratur *Bunno*;

addens, ſe ſecundum analogiam Nominis & ſimilitudinem formæ arbitrari, Fructum illum eſſe, quem Avicenna *Buncho* & Rhaſes *Bunca* adpellarunt, donec meliora fuerit edoctus. Ita ejus mentem etiam accipit *Carolus Cluſius Exotic. lib. II. c.* 21. addens tamen *D. Alphonſum Pancium*, Medicum ac publicum in Academia Ferrarienſi Profeſſorem, miſſo ad ipſum fructu, monuiſſe, quibusdam *Buna*, aliis vero Elcave nominari: Hosque videtur ſequi in Herbario ſuo *Tabernæmontanus* ſub nomine *Buna*. lib. III. c. 12.

§. 3. Verumenimvero, diverſitas inter *Bunchum* & fructum de quo nobis ſermo, ex quo Potus noſter paratur, facile adparet, ſi miſsâ priorum interpretum, qui multa inſuper habuerunt, multa etiam aſſecuti non ſunt (vide *Georg. Hieron. Welſch*. de Vena Medinenſi p. 328. & ſeq.) ex Textu Arabico translatione, accuratiorem verſionem Textus Abuali Ibn-Tſinæ, vulgo Avicennæ dicti, quam exhibet *Vopiſcus Fortunatus Plembius*, conferamus, cum deſcriptione noſtri fructus. Hanc paulo poſt dabimus; illam vero, ut cuivis facilis ſit collatio, hic adſcribimus ex Canon. Med. lib. II. tr. 2. ſubjuncto Scholio *Plembij* ipſius. *Bunk, Bunkum eſt res quæ ex Arabia Felice defertur. Quidam eſſe ajunt partem ex radicibus Spinæ Arabicæ præ vetuſtate deciduam. Optimum eſt flavum, leve, ſuavis odoris: improbum eſt album & grave. Calidum ſiccumq; eſt ordine primo: Alij tamen frigidum eſſe volunt primo gradu; partes corroborat, cutim emundat, humoresq; ſub ea latentes abſumit, odoris gratiam corpori conciliat, tollitq; calcis atq; inde confecti Pſilothri fœtorem, ventriculo aptum eſt.* Ita ille. Scholion vero *Plembij* eſt, *Vocabulum illud ſic expreſſum* Bunkalats *eſt Myrtidanum, uti patet ex titulo de Myrto: Sed ſimpliciter poſitum & nullo addito, aliud prorſus ſignificat, & de hoc nunc agitur. Maruphides Arabs Autor Lexici Arabico-Perſici ſatis ampli & probi, ut inquit Golius, dicit eſſe radicem odoratam, ſed quæ aut qualis ſit, non explicat,* Beitharides *item Arabs, qui de ſimplicibus Medicamentis librum edidit, cenſet eſſe Naſcaphthum de quo Dioſcor. lib. I. c. 22. quod fortaſſis verum eſt. Etenim Naſcaphthum eſt lignum corticoſum, putridum præ vetuſtate, odoratum tamen, quæ omnia* Bunko *etiam conveniunt.* Factâ collatione

latione horum cum deſcriptione Café §. 12. propoſita, atq; etiam ſenſu in conſilium vocato, evidens plane eſt, *Bunkum* vel *Bunk Avicennæ* non eſſe granum ex quo Potus *Chaube* adornatur, ut voluit quidem *Rauvvolfius*, quem alij multi videntur ſecuti: Unde etiam de vocabulo illo apud *Rhaſen* non ſumus ſoliciti. Erroris forſan cauſa fuit, quod fructum illum ſeu granum audivit *Bon, Ban, Buna* adpellari ab Ægyptiis atque Arabibus, linguarum Orientalium non usque quaque peritus, monente Dn. *Welſch* de Ven. Medinenſ. c. 12. Confer *Veſlingium* Epiſt. ad Patr. Athanaſ. Kircherum Obſ. & Epiſt. LV.

§. 4. Qui Anno 1580. Venetiis ſolvens Italus in Ægyptum iter ſuſcepit, & per triennium ibi commoratus, poſt reditum fuit conſtitutus Profeſſor Botanices & Horti Medici Præfectus in Academia Patavina *Proſper Alpinus* lib. de Plantis Ægypti c. 16. & lib. de Medicina Ægyptiorum lib. IV. c. 3. ſcribit, ſemina vulgatiſſima ex quibus omnes tum Ægyptij tum Arabes parant decoctum vulgatiſſimum, quod vini loco ipſi potant, venditurque in publicis Oenopoliis, non ſecus ac apud nos vinum, ibi appellari *Bon* vel *Ban*; Decoctum autem *Caova*; quæ nomina non adeo differunt ab ijs quæ Rauvvolfius habet; Si nobis revocamus in memoriam, quanta pronuntiationis in diverſis regionibus aut tractibus terræ, diverſitas.

§. 5. Qui poſt Proſperum Alpinum Ægyptum pluresque alias Regiones Orientales perluſtravit, & poſt reditum, illius in Cathedra Patavina veſtigia preſſit, Dn. *Joh. Veſlingius*, fructum noſtrum etiam nominat *Bon* ex ore ſc. Orientalium, Potum *al Caova*, addens, in Peregrinorum ore, *al Chaova*, *Chaova*, *Chaube*, *Cavé*, *Café* nata nomina. vid. Obſerv. & Not. ad proſp. Alpin. c. 16. & Epiſt. ad Athanaſ. Kirch. l. c.

§. 6. Et notata pronunciationis ratio cauſa videtur, quare noſtratibus & quam plurimis aliis Europæis ſcribatur & dicatur *Caphé vel Café*; quod propterea nomen operæ pretium duximus retinere; quod jam olim *D. Bucretius* Venetiis ex ore Turcarum exceptum, *D. Danieli Sennerto* circa

Maſlach Turcarum curioſo, ita expreſſit. vid. Prax. Med. Sennert. lib. I, Part. I. c. 6. in ſubjuncta quæſtione.

§. 7. Diximus ſuperius *Alphonſum Pancium* Medicinæ Profeſſorem Ferrarienſem, cum hunc fructum inter rariora tum transmitteret *Carolo Cluſio*, addidiſſe, quibusdam *Elkave* vocari. *Hoc vero deinde Elkave Hiſtoria Plantarum Rovilliana XIIX. c. 33. in Elicano turpiter corrupit.* verba ſunt *Georg. Hieronym. Welſch.* de Ven. Medin. c. 12. qui ſimul notat ibidem, quæ apud Bernhardum Paludanum (Not. in Linſcot,) leguntur Nomina *Chaona* & *Choana* gravioribus Typothetarum mendis accenſenda: quo etiam pertinet nomen *Elkarie*, quod nonnulli ex Pancio petere volunt. ap. *Caſpar Bauhinum* Theatri Botan. lib. XI. Sect. 5. c. d. Euonymo. Qui ipſe, ſi quisquam, de re botanica optime meritus, nullum Latinum aut Græcum ſatis congruum inveniens nomen, Arborem unde fructus noſter deſumitur, ut intra dicemus, vocat *Euonymo ſimilem Ægyptiacam, fructu baccis Lauri ſimili*; deſignatione ex deſcriptione Alpini aliorumq; adornata.

§. 8. Qui Fructum de quo quæſtio, cum ſorbitio parati inde liquoris primùm in Gallia admitteretur in uſum, *Morum* appellaverunt, fidem faciente charta quadam Lutetiæ Typis impreſsâ, ejus naturam parum cognitam videntur habuiſſe, nec apparet ulla nominationis ratio. vid. hac de re, Dn. *Laurentium Straus.* App. Schröd. p. 18.

§. 9. Tractatus de Potu Café, Chinenſium Theé & Chocolata Dn. *Sylveſtri du Four* Mercatoris Lugdunenſis docti & curioſi, & propter commercium literarium etiam cum Orientalibus, & propter impetrata ab his de Natura & Potu Café documenta, nominatiſſimi, (vid. *Journal des ſcavans* pour l'Année 1684. & *Nouvelles de la Republique des lettres*, Mois de Maj 1695. Artic. 4.) Gallico idiomate editus, deinde ſuppreſſo Domini *du Four* nomine, Latinitate donatus, ſed admodum mendoſe, nec Pariſiis, ut Titulus præfert, ſed Genevæ Anno 1685. impreſſus, Anno autem 1688. ſecunda Lugduni editione, (quam deinceps allegamus,) limatior & cum ſupplementis quibusdam à laudato Dn. du Four publici juris

factus,

factus, cap. 1. notat, quoſdam antequam in pulverem ſit redactus fructus, hunc nominare *Bunchum* Latine, Gallice Bon quod Bun pronunciant: In pulverem vero redacto varia impoſita eſſe nomina, Café, Cophe, Cave, Cavet, Cahve, Caveah, Chaube, Choana, Chaona, Cahveh; Sed quamvis idem poſt Dn. *D. Simonem Pauli*, & quoſdam alios, hoc diſcrimen nominum calculo ſuo probet & retineat, paſſim tamen video Nomen Café & nomina illa quæ parum ab eo differunt, modo Fructum, modo Grana Fructus, modo inde paratum pulverem, modo paratam ex pulvere ſorbitionem, notare. Confer *Johan. Veſtingium* Epiſt. ad Patr. Athanaſium Kircherum Obſerv. & Epiſt. 55. Dn. *de Thevenot.* Voyage fait au Levant c. 24. & ſuite du Voyage du Levant. c. 4. Dn. *Joh. Bapt. Tavernier*, Voyage en Turquie &c. Part. II. *Dn. de Blegny* de Legitimo uſu Café. c. I. *Franciſc. Bacon. de Verulamio.* Sylv. Sylv. Cent. VIII. Exper. 738.

§. 10. Ad originationem ſeu Etymologiam pertinet, quod *Veſlingius* ſcripſit, al Caova forſan illo (Arabico) idiomate à Confortando nuncupari. Epiſt. allegat. Conjecturam video confirmari Documento Dn. *du Four* c. 1. quando refert, Equitem *d' Arvieux* Conſulem Gallorum, acerrimi ingenij Virum hoc nomine rogatum, poſtquam omnem hoc nomine lapidem moviſſet, Alepo reſcripſiſſe, Fructum Café dictum, Arabico idiomate adpellari Cahoueh; quod Arabes V. Conſonans, ut cæteri populi, non habeant: Turcas autem aliosque Orientales pronunciare Cahvé, Originemque deducere à Cohvet quod eſt robur, quod ejus effectus inſignis ſit corroborare. An autem Nomen Café in lingua Arabica ſignificet etiam Vinum, & propter analogiam virtutis, Potui Café hoc idem nomen ſit impoſitum; ſicut innuere videntur *Joh. Bapt. Tavernier* Voyage en Turquie Part. II. & *de Bourges* in Itinerario Epiſcopi Berytenſis; iſtius linguæ peritis diſcutiendum relinquo.

§. 11. A Nomine *Café* Tabernæ ſeu thermopolia ubi adornatur & divenditur Potus Café, nomen Turcicum habent *Cavehanes*, terminatione Gallicâ, ſecundum Dn.

du Four. Cavehanas vocat interpres Latinus. Dn. autem *de Thevenot* deſignans loca delicioſa in ſuburbiis Damaſci, ubi Café potatores confluunt, illa adpellat *Cavéz.* Suite du Voyage du Levant c. 5.

§. 12. Sed miſſis nominibus, ad rem ipſam tranſeamus. Grana oculis hodie noſtris paſſim, non apud eos tantum, qui in Thermopoliis ad ſorbitionem illa præparant, ſed & apud Pharmocopolas & Mercatores, qui magna quantitate per commercia ea ad Europæos curant, Café dicta, ſunt *Nuclei Fructus arboris Arabicæ, qui Baccæ Lauri magnitudine vel paulo minor, formâ eidem & colore, dum gemini interſepto tenui diſtincti, in duplici cortice, altero exteriori nigro & ſatis craſſo, altero interiori admodum tenui continentur, eſt aſſimilis, valde duri & ſolidi, oblonge rotundi, quâ vero jungebantur plani, tum à ſe invicem tum à Corticibus facile ſeparabiles, colore candido in flavedinem degenerante, ob peculiarem in potu vim ſomnum arcendi, ſtomachum roborandi aliasq; virtutes Medicas & Gentium applauſum, hodie inter polychreſta numerandi.*

§. 13. *Oculis hodie noſtris expoſitum* obiter noto, ut intelligas, Picturam fructus ad ea pertinere, quibus hic carere poſſumus; Eam tamen videre licet, apud *Carolum Cluſium* Exotic. lib. II. c. 21. *Tabernæmont.* lib. III. c. 12. *Du Four* in limine Tractatus de Café. *Simonem Pauli.* Quadripart. Botan. Claſſ. III. Rami picturam exhibet *Proſper Alpinus* l. c. Dn. *du Four* in limine Tractatus de Cafe. Append Schröder. p. 16. Per microſcopia qualis ſit illius facies, exactiſſime deſignare ſatagunt, *Antonius Leuenhöck* Epiſt. ad Societ. Angl. Anno 1687. & *Nehemias Greu* in Anatomia Plantarum Anglico idiomate ſcripta; inter quos tamen male convenit, dum figuras diverſiſſimas nobis exhibent.

§. 14. Dico *Fructum eſſe*; conſenſu eorum, qui hac de re aliquid literarum monumentis conſignarunt. Nam quando in Dn. *Franciſci Baconis Comitis de Verulamio* Hiſtoria Vitæ & Mortis ſcriptum eſt. *Turcæ habent etiam in uſu Herbæ genus, quam vocant Caphé, quam deſiccatam pulveriſant & in aqua calida propinant, quam dicunt haud parvum præſtare illis vigorem & in animis*

& in

& in ingeniis; omnia me jubent credere, tanti Viri mentem non fuiſſe recte expreſſam; tanto magis, quia ille Sylv. Sylvar. VIII. Experiment. 738. ſcribit. *Turcis in uſu eſt Potus quem vocant Coffa, ex bacca cognomine.*

§. 15. *Arboreum* autem noto, ut, ad quodnam genus referendus ſit, intelligatur; & hæc quæſtio poſtulat, ut ſimus certiores, cujus plantæ ſit fructus. Domini *Bernier* relationem ambiguam, quaſi *Volvuli* eſſet ſpecies (vide ejus Epiſtol. ad Dn. du Four, Tractatui de Cafe ſubnexam) nullum video invenire applauſum. Arborem eſſe quæ ferat hunc fructum, tradunt, *Proſper Alpinus* de Plantis Ægypti c. 16. *Arborem vidi, ait, in viridario Hali Bei Turcæ, cujus Tu iconem nunc ſpectabis, ex qua ſemina illa ibi vulgatiſſima, Bon vel Ban adpellata, producuntur. &c.* & Lib. de Medicina Ægyptiorum lib. IV. c. 3. *Semen hoc Bon vocant, arboremq́ ipſum ferentem vidi in quodam Turcæ* Bei *viridario ex Arabia delatam*: *Johannes Veſlingius* qui poſt Alpinum easdem regiones perluſtravit, in Annotat. ad hunc locum, fatetur, ſe in Viridariis Ægypti, quæ quidem accedere licuit, arborem hanc non amplius conſpexiſſe; vocat tamen *Arborem*. De forma Arboris *Proſper Alpinus* l. c. hæc habet: *Arbor, quam inſpexiſſe me dixi, Evonymo ſimilis obſervata eſt, ſed tamen folia craſſiora durioraque habebat atque viridiora, perpetuoq́ virentia.* Secundum ea quæ memorat *Dn. de Blegny*, Lib. de Legitimo uſu Café; eâdem formâ in Horto Nobilis cujusdam Divionenſis à multis annis conſpicitur. Flores Arboris ſunt candicantes, ſecundum deſcriptionem Arabis cujusdam Medici, quæ Oxonij in Anglia edita An. 1656. referente Dn. *D. Laurentio Strauſſio*. vid. Append. Schröder. p. 12. Cum itaque arboreus ſit fructus Café, & ita differat ab omni leguminum genere, malumus dicere Fructum ſc. ſui generis, quam cum illis hunc confundere. Unde ſimul intelligitur, non niſi improprie, ob qualemcunque analogiam, à multis fructum noſtrum Fabam appellari, aut pro Faba haberi: hanc enim profert Herba caule anguloſo inani, conjugationibus paucioribus, floribus papilionaceis è foliorum alis exeuntibus, ſiliquis majoribus.

§. 16. *Arboris Arabicæ.* Locum enim Natalem agnoſcit, illorum ferè, qui de illo verba fecerunt, conſenſu, illam Terræ plagam, quæ hodie Yemen, olim Arabia Felix dicta, vel, ut quidam volunt, illius partem, ubi ſine cultura creſcit in vaſtiſſimis campis verſus meridiem. v. *Proſperum Alpinum*.d. Plant. Ægypti. c. 16. *Johan. Veſlingium* in Obſerv. & Not. ad l.c. Alpini. *Joh. Bapt. Tavernier.* Voyage en Turquie, en Perſe & aux Indes. Part. II. De *Bourges* Itiner. Epiſc. Beryt. *Du Four.* de Café. *De Blegny* de Café. c. I. Arabiam modo notatam, immenſam copiam ferre fructus Café, argumento eſt, quod quotannis, fidem facientibus qui loca illa oculis uſurparunt, XXV. millia ſaccorum, quorum ſinguli 300. libras granorum continent, Cairum, poſt diuturniorem per mare vectionem, camelis importentur: Caravana etiam cum Mahometis devotis in Ægyptum & Syriam adferat X. vel XV. millia ſaccorum ejusdem ponderis. v. Dn. *du Four.* de Cafe. c 2. & D. *Dapper.* in Deſcriptione Arabiæ, Belgico primum, & deinde Germanico idiomate edita. Quando autem Dn. *du Four*, negans ullibi Café provenire quam in campis Arabiæ Felicis, addit, etiam magnum non eſſe tractum iſtius Regionis, qui ſit ferax hujus arboris, contradicentem habet doctiſſimum *Veſlingium.* (Obſerv. & Epiſt. 55. de Caova ad Patr. Athanaſ. Kircherum) teſtem omnibus numeris idoneum, quando ſcribit. *Affertur in Ægyptum ex Jamin & Indiis quoque propinquis. Copiam enim tam vaſtam vix plures Provinciæ ſuppeditent.*

§. 17. *Baccæ Lauri magnitudine eſt, vel paulo minor,* ſi ſc. ad magnitudinem in utraq; bacca matura reſpiciamus, quæ ut plurimum, adeoq; ſecundum ordinarias naturæ leges, obſervatur. Nec aliam notat magnitudinem *Petrus della Valle*, quando magnitudinem mediocris Olivæ æquare ſcripſit. Inſtantiam nobis nullam facere debent, minores illi fructus integri, qui inter grana Café excorticata, ut magnâ quantitate divenduntur, interdum conſpiciuntur; Hi enim integri videntur manſiſſe, quod in immaturis & juſtam magnitudinem non adeptis, grana & cortices non ita facile ſeparen-

ren-

rentur. Ejusmodi imperfectos fructus videtur vidiſſe Dn. *D. Simon Pauli*, quando illos baccis Lauri longè cedere ſcripſit, addens, ſuo arbitratu omnium optime cum ſemine Admirabilis Peruvianæ comparari poſſe, illi in omnibus ſimillimo. Senſus hic optimus judex, dum utrumque ad manum granum.

§. 18. *Baccæ Lauri formâ & colore fere ſimilis* dicitur, ſ. comparatur illi, quia vulgaris eſt notitiæ. *Fere* autem *ſimilis*; quia in fructu Café integro, foris ſulcus quidam conſpicitur, qui illum in duas partes deſignat & interno duorum nucleorum interſepto reſpondet, quod in nigra Lauri bacca non obſervatur. Dominus *Olearius* in Itin. Perſ. comparavit, grana, ratione quidem ſubſtantiæ Tritico Turcico, ratione formæ externæ Tritico Germanorum; ſed molliori interpretatione utraq; comparatio opus habet.

§. 19. Quod de *Corticibus* additum, præter conſenſum Veterum & Recentiorum Peregrinatorum, obſervatur etiam apud nos quandoque, quando inter grana, ut ad nos per commercia curantur, interdum reperiuntur integri fructus, ſeu grana involucris ſuis adhuc concluſa, juſtæ, ſed rarius, magnitudinis, in quibus etiam *Interſeptum tenue* inter duos nucleos ſatis adſpectabile.

§. 20. Nucleos ipſos *valde duros & ſolidos* aſſerimus; quia non tantum ad ſenſum tales adparent, ſed & aqua macerati, non niſi poſt plures dies de duritie ſua remittunt, nec niſi poſt plurimos vere molleſcunt, imo ad mollitiem inſtar piſorum, fabarum aut phaſeolorum coqui nequeunt.

§. 21. Quando eosdem *colore candido in flavedinem degenerante* aſſerimus, tales ſemper vidimus: Nec nobis obſtat, quod *Proſper Alpinus* lib. de Medicina Ægyptiorum ſcribat; Decoctum Caova appellatum, ex ſeminibus quibusdam nigris fabas imitantibus, in Ægypto parari; vel enim reſpectu ſiliquoſi involucri nigri, vel reſpectu torrefactionis, quæ adustionis non eſt expers, videtur nigra adpellaſſe. *Virtutes* denique *Medicas & applauſum gentium* dicenda indicabunt.

§. 22. Fama eſt ex multorum, ut fit, conjectura, Arabes arboreum hunc fructum, antequam exportetur in alias regiones, infundere in aqua fervente, committere fornaci vel quacunque alia ratione admovere igni, & reformare, ut elementum germinis deſtruatur, ne in aliis regionibus plantari queat. Cum hac tamen ſuſpicione male cohæret, quod granis quibusdam cortices in ſua integritate adhærent, nec ullum reformationis indicium præbent. Dominus etiam *Veſlingius* videtur ſupponere, extra locum natalem etiam coli & plantari poſſe, dum ſcribit. *An autem in hoc fructu alibi producto virus quoddam ſe extulerit, nullo hactenus exemplo diſcere potui.* ſupra alleg. Epiſt. ad Patr. Athan. Kircherum. Dominus *de Blegny* de Café p. m. 82. memorat, ſe obſervaſſe, commiſſum aquæ frigidæ fructum hunc, bidui ſpatio rudimentum germinis protruſiſſe; & Dn. *D' Errere* Mercatorem Pariſienſem, cujus Mercaturæ partem Café conſtituit, fidem facere, Nobilem quendam Divionenſem, fructum, periculi faciundi causâ, terræ commiſiſſe, & hinc enatas plantas à plurimis jam annis in horto colore, formâ ab Orientali non differente. Nos factâ infuſione, non per biduum tantum, ſed per plures dies, vidimus tuberculum minimum attolli, quod ſuſpicionem germinis movit; hoc tamen non vidimus emergere. Nobiliſſimus autem Dominus RESPONDENS curioſus, in variis liquoribus infundens grana de quibus quæſtio, in ſpiritu vini manifeſte emergere germen animadvertit ac mihi monſtravit; certior ego de præſentia germinis, periculum feci in granis diu in aqua maceratis, an preſſu digitorum idem eodem loco foras agere poſſem, quod ſtatim ſucceſſit; omiſſâ deinde preſſione digitorum, in aliis granis, eo loci, ubi veſtigium tuberculi erat, factâ levi ſeparatione, idem conſpeximus; atque hac nunc ratione demonſtrabile ſemper eſt. Certior etiam non ita pridem factus ſum, peritum hujus Civitatis Pharmacopolam, inter peregrinas merces ante triennium accepiſſe ſaccum Café, quem, cum navi veheretur, aquâ merſum fuiſſe, ſciebat; expedientem autem grana, deprehendiſſe magnam partem illorum germen protruſiſſe, adeo ut illorum

non

non pauca Medico ſuo (ex cujus relatione hæc habeo) offerret, ut illa terræ in vaſis committeret, cupidus ſc. ſcire, an radices agere poſſent; quod tamen non potuerunt. Fabuloſum. E. merito videtur, Arabes ſive ex invidia, ſive lucri cauſâ, grana Café, antequam exteris vendantur, dictâ ratione reformare.

§. 23. *An antiquiſſimis temporibus hoc terræ productum cognitum* fuerit, & qui primi vel caſu vel ſagaci inquiſitione in illud inciderint, incertum. Qui talia determinet, nemo quantum ſciam, idoneos hactenus produxit teſtes. Ad *Avicennæ* vulgo dicti tempora, fruſtra quidam reſpiciunt, qui floruit Anno Chriſti 1145. quod ſc. ipſi nomine Buncho venerit. Nam errorem ſupra notavimus. Fidem habentes *Fauſto Naironi* Maronitæ, Linguarum Chaldaicæ & Syriacæ in Collegio Romano Profeſſori celebri, in Diſſertatione, quæ ſecundum commemorationem Dn. *du Four*, c. 4. extat in Italorum Eruditorum Ephemer. Anno 1671, Recentioribus demum gloriam inventionis tribuunt. Nam in hunc ſenſum ille verbis Interpretis Latini. *Cuſtos Camelorum aut Caprarum, ut exiſtimant alij, quibusdam Monachis retulit, nonnunquam Capras aut Camelos ſuos, noctes vigilando & ſaltando transigere, id quod Abbas pabulo tribuendum ſtatim conjecit: Cujus ut certior fieret, in loca tunc temporis pecudi frequentata ſe contulit & animadvertit, illi, die nocti quam ſaltando egerat, anteriori, multos certi cujusdam generis occurriſſe frutices, quorum fructus veriſimiliter comederat. Nonnullos itaq; eorum qualitates inveſtigandi causâ collectos, aquâ fervefecit, & liquore epotato ſomnum averti deprehendit; quo motus Monachis ſuis, ne officij nocturni tempore dormirent, potandum præbuit. Res ex voto ceſſit, & paulo poſt multas fructui illi ſalubres eſſe qualitates, detectum fuit. Quapropter multis deſiderabilis evaſit, maxime autem ipſis Mercatoribus; quippe qui in grati animi fidem, preces privatas & ſolennes ſacrant Sciadli & Aydro; quibus Monachis hujus fructus inveſtigationis tribuitur honos.* Calculum ſuum confert Dn. *Tavernier* l. c. quando in hunc ſenſum ſcribit. *Uſus Café fuit inventus per Eremitam cujus nomen erat Scheck Siadeli; ante* 120. *incirca annos. Nam ante ipſum nullus alius author occurrit.* Si hæc

 In-

Inventionis, Examinis & Uſus initia; nullum eſt dubium, quin ita ut fit, curioſus curioſum de re inaudita reddiderit certioré, & Obſervationes primæ ſubinde ſuas habuerint acceſſiones. Dominus *du Four* ex præcipuis locis univerſi, ut ipſe loquitur Orientis, particeps factus Reſponſorum ad hanc quæſtionem, oſtendit, in eo illa conſpirare, à duobus tantum circiter ſeculis, cœpiſſe ita vulgaris eſſe notitiæ. Ipſe tamen merito non deſinit dubitare, quandoquidem *Ludovicus Baſſano*, *Antonius Menavinus* & *Franciſcus Sanſovinus* qui ſcripſere, prior quidem Anno 1545. alter Anno 1548. tertius Anno 1563. ubi loquuntur de tribus Potuum generibus Turcis familiaribus, eaque deſcribunt, ne verbum quidem de Potu Café habeant: Imo plures aſſerant, apud Turcas illorumque vicinos Potum Café non fuiſſe admiſſum, niſi cum Sultan Helin debellavit Ægyptum, An. ſc. 1517. 1518. ubi à longo jam tempore in uſu fuiſſe, animadverterunt, illo procul dubio ad Arabibus ad Ægyptios translato: *Marcus* denique *Paulus* qui circa Decimi tertij ſeculi medium ſcripſit, quemque norunt accuratum in hiſtoria, ne verbum quidem de eo proferat. Manet E. nobis etiam ratum, cum *Leonhardus Rauvvolſius*, *Proſper Alpinus*, *Johannes Veſlingius* ſupra allegati primi fuerint, qui potum Café Orientalibus ita familiarem obſervarunt, Europæosq; de illo certiores fecerunt, ſuperiori & noſtro ſeculo; Antiquiores vero peregrinatores, etiam ubi de potuum generibus in Oriente receptis ex profeſſo agunt, de potu Café taceant omnino, veritati conſentaneum eſſe, non multum à noſtro ſeculo abeſſe, quod Orientalibus primùm potum Café commendavit.

§. 24. In Europa non ita pridem inter nova cœpit placere. Italiam quod attinet, *Petrus della Valle* in Epiſtola III. 1615. Conſtantinopoli ſcripta, promittit, ſe poſt reditum ſuum in Italiam, hunc potum hactenus illi incognitum publicaturum. Ipſe ſcio, ante 30. annos cum ſtudiorum, præter cætera, causâ, Italia mihi placeret, nondum vulgaris fuiſſe notitiæ. Gallis non innotuit Uſus Café niſi à 40. fere annis; nec placere adeo cœpit, niſi à 25. præterpropter annis.

aſſe-

aſſerente Dn. *du Four* Gallo, curioſo talium circumſtantiarum annotatore. Tr. de Café. Certe cum Anno 1662. Gallias per luſtrarem, in nullum unquam incidi thermopolium, in quo potus Café venderetur, cum non ſolum hodie magnus illorum ibi locorum numerus, in quibus, qui varios palato gratos liquores adornant, copiam conſumunt incredibilem: ſed & privati in ædibus ſuis, & Communitates intra parietes ſuos, illius non modicam quantitatem abſumant. Pariſiis & Lugduni, tantum non in omnium ſpectatarum familiarum foco, fervere ollam Potui Café deſtinatam, publica fama eſt. Anglis ante 50. annos Café non niſi nomine tenus cognitum fuiſſe, ex ſcriptis *Franciſci Baconis Comitis de Verulamio*, quæ ſupra tetigimus, elucet. *Dn. Willis.* Pharmaceut. ration, ſect. VII. c. 3. ait, *A nuperis annis hic potus etiam inter noſtrates in morem abijt*: Cum hodierna luce Londini numerentnr thermopolia publica 3000. in quibus ampla conclavia, ad quæ magnus compotatorum confluxus, qui compotationes in ſeram ſæpe noctem continuant. vide *du Four*. c. 9. & *de Blegny* de Cafe. c. 2. Nec citius in Belgio in conſuetudinem venit, quam hodie Batavis receptam eſſe, cernere eſt. In Germania forſan adhuc paucioribus illius placet uſus. Hoc ſcio, aulis Magnatum nonnullorum, & quibusdam curioſis privatim innotuiſſe, aut etiam ex variis cauſis in uſu fuiſſe, antequam vulgaris eſſet notitiæ aut vulgati uſus.

§. 25. Tam famoſi igitur Potûs operæ pretium eſt cognoſcere adornationem. Inter eos qui primi curioſi Europam de tali potu certiorem fecerunt, *Leonhardus* equidem *Rauvvolfius*. Itinerar. c. 8. contentus fuit indicaſſe, ex fructu *Bunnu* potum *Chaube* parari. *Proſper Alpinus* autem Lib. de Medicina Ægyptiorum. l. IV. c. 3. eam ita enarrat. *In frequentiſſimo uſu ibi* (*in Ægypto*) *eſt decoctum Chaova appellatum, quod ex quibusdum ſeminibus, nigris, fabas imitantibus, parare conſueverunt. Duobusque modis ab ipſis parari ſolet. Eorum enim alij decoctum faciunt ex ſeminum nuper dictorum tunicis ſeu folliculis; & alij ex eorundem ſeminum ſubſtantia. Quod ex folliculis paratur, efficacius quam ex ſeminum ſubſtantia elaboratum prædicant.* & paulò poſt *Parant*

autem

autem illi hoc decoctum, ſumentes nucleorum illorum, ſeminum à folliculis mundatorum libram unam & mediam, eaque parum igne torrefaciunt, contoſtaq; bulliunt in aquæ libris viginti; alijs ſinentibus nucleos prædictos torrefactos ac minutim confractos per diem infuſos in aquam, manere; atq; alij nulla præcedente infuſione eos bulliunt ad conſumptionem medietatis, percolatumq; decoctum ad uſum ſervant, in fictilibus vaſis undiq; clauſis. Eodem ibidem modo parant decoctum ex ſeminum folliculis, in minori tamen quantitate ſumptis. Pro quo parando accipiunt alij prædictorum folliculorum ſex uncias, alij novem, inq; libris viginti aquæ fontis, ad conſumptionem medietatis ipſum coquentes. Dn. Johannes Veſlingius in Epiſtola ad Patr. Athanaſium Kircherum ſupra allegatâ, ita. *Granis (ſc. Café) fortiter exſiccatis ac nonnihil torrefactis, ut in pulverem deinceps contundi queant, coctio fit in ahenis probe ſtanno obductis, furnisque in hunc uſum elegantiſſime exſtructis, in quibus paſtâ ex fimo animantium paleisq; ſubactâ, ignem alunt. Ad pulveris Uncias XVIII. aquæ libras XX. ut fere minimam ſumuntur, atq; ad denarum conſumptionem percoquuntur; quamvis & minus aquæ ſumant qui craſſius, plus vero qui dilutius deſiderant: neq; opus hic percolatione ullâ.*

§. 26. In Europa operæ pretium non æſtimant, peculiare decoctum parare ex corticibus ſeu folliculis; quia circa horum quidem virtutem videntur fluctuare authores. *Proſper Alpinus* l. c. *Decoctum*, ait, *ex folliculis paratum, efficacius quam ex ſeminum ſubſtantia paratum prædicant*, Dn. *du Four* c. 5. fin. notat, quæ ex diverſis locis Orientalibus ſc. accepit, fidem non facere, efficaciorem eſſe potum Cafe ex folliculis. *Petrus della Valle* Epiſt. III. Conſtantinopoli ſcripta, refert, vel parari potum ex ſiliquis vel ex granis, perſuaſumque eſſe Turcis, alterum refrigerare æſtate, alterum calefacere, quamvis ipſe certus non ſit, an hic vel ille, hoc vel illud præſtet. Præcipue autem, quoniam iſtorum folliculorum in copia compotes non ſumus. Nam ſeorſim ad nos non curantur, & in multitudine granorum, ut ad nos importantur, pauca tantum reperias grana in & cum cortice nigro.

§. 27. Propterea de granorum ſolum præparatione ſoliciti, *Delectus*. I. habent rationem. Nam cum ex longinqu

quo illa ad nos perferantur, ratio facile ſuadet, ea præferenda grana Café, quæ recentiora & minus exſucca; cum vetuſtiora, evaneſcente reſtitantis humiditatis momento, majorem virium videantur feciſſe jacturam: Sicut hoc obſervatur in variis leguminum generibus, nucleis, baccis, cum quibus fructus hic aliquam habet analogiam. Exemplo ſuo rem illuſtrat Dn. *Bernier*. in Epiſt. ad Dn. *Du Four*, commemorans quamdiu in Ægypto verſatus fuit, potum Café ipſi non fuiſſe ad palatum; poſtquam vero Arabiam Felicem attigit, cum Louhaiæ & Mokæ commoraretur, ſuaviſſimum potum Café obſervaſſe, quamvis nihil ibi addatur ſachari, & ſingulis diebus cum ſumma voluptate quinque vel ſex pocula exhauſiſſe: unde concludit, in Arabia recentem fructum Café, non recentem, cujus ſolius nos participes reddimur, bonitate admodum ſuperare, cum temporis progreſſu ſaporis gratiam amittat, ſicut Amygdalæ, Fabæ. Interim qui grana hæc in commercio habent Europæi, atque iterum iterumque magnam illorum copiam oculis uſurpant & examinant, fatentur, nullum manifeſtum diſcrimen inter magis & minus recentia aut vetuſta, conſtitui poſſe. Et ſane, ſi grana hæc ad annos aliquot aſſerves, ita ut injuriis externis non ſint expoſita, vix diſcrimen in colore, duritie, magnitudine obſervabis. Dn. *Du Four* conſultum arbitratur, Café, ut ipſe fecit, ex locis Natali finitimis ſubinde petere: agnoſcit tamen, hâc nos etiam ratione fraudibus eſſe obnoxios: Et quamvis ratio ſuadeat, annoſa fieri leviora & obſcuriora; ille tamen ſcribit c. 5. de Café, eſſe, qui præ cæteris dignotionem granorum Café acquiſiviſſe ſibi videntur, qui fidem faciant, grana Café colore ſubflavo & minoris ponderis, ſubalbis majoris ponderis præferenda, cujus equidem aſſertionis libenter intelligeremus rationem. His ita ſe habentibus, manet nobis ratum, ſalvâ recentium in Arabia prærogativâ, grana Café poſtquam ſemel, quacunque tandem ratione, ſummè exſiccata ſunt, ut ad nos perferuntur, integritatem per aliquot annos ſuam ſervare, ætatem autem eorum non facilè dignoſci. In genere hodie Galli præferunt, cæteris paribus

ribus Café, quod Maſſilia Cairo & hæc ex Arabia recipit, illi quod Batavi Rhotomagum curant, unde in varias provincias transmittitur; quia illud tamdiu navi non vehitur, nec præſumptio eſt, diu ſub Mercatorum fornicibus latuiſſe. vid. *Du Four* c. 5. *& de Blegny*; qui agnoſcit tamen, vilioris pretij ſpeciem eâdem viâ advehi. c. 3. Ad delectum denique pertinere, ut quæcunque admixta aliena ſequeſtrentur & ab uſu excludantur, omnes intelligunt.

§. 28. II. Café grana quæ bonæ notæ æſtimant, ad imitationem Orientalium, *Torrefactioni* ſubijciunt. Eſt autem Torrefactio quam adhibent, non nuda arefactio, ſed aduſtionis particeps præparatio. Aduſtionem indicat fumoſus odor; & populus, dum præparatur maxime, & in potu quoque, hordeum aduſtum vel etiam fabas vel piſa in prunas conjecta & uſtulata redolere, contendit. In illa ipſa autem præparatione adornanda, neſcio quid ſecretæ artis jactant, cujus pauci ſint compotes, quam nemo niſi longo uſu & experientiâ perdiſcat, quamvis multi illius ſe jactent peritos; cum interim Café vel nimis torrefactum & aduſtum vel non ſatis torrefactum, omne ſit inutile, unde procul dubio multi, quibus potus Café commendatur, votis ſuis excidunt v. Dn. *Du Four* c. 5. & Dn. *de Blegny*. c. 3. Dextetitatem ſingularem hac in re requiri, vel inde conſtat, quod Dn. *Bernier*, qui Cairi, quæ una ex vaſtiſſimis Orientis urbibus, ubi potus Café omnibus familiaris, diu commoratus eſt, refert, fuiſſe ſuo tempore duos tantum tabernarios, in tanta multitudine illorum, quos, ut perfecte torrefaciendi Café peritos, fama commendarit.

§. 29. Dn. *Du Four* ſatis gnarus, magnam partem eorum, qui Café torrefaciendo, inque farinam redigendo, & ex toſto potum adornando divendendoque, victum & lucrum quæritant, ignorare veram Methodum torrefaciendi Café, damnat illorum quidem audaciam; Ipſe vero uſu & experientiâ longâ tum propriâ, tum alienâ, amicorum ſc. artis peritorum, (quorum nonnulli maximam vitæ partem in regionibus Orientalibus tranſegerunt, & amore illius potus

capti

capti, circa minima etiam, quæ præparationem ſpectant, curioſi fuerunt) certior de Café torrefaciendi & toſtum in farinam redigendi ratione & methodo, hanc publici juris fecit, quando in hunc ſenſum ſcribit. c. 5. de Cafe. *Accipe* (Retinemus verba Interpretis Latini prioris editionis, quia nil mutatum quoad torrefactionem in ultima notamus) *quæ torrefacere vis grana Bun* (*voce illa in præſentiarum utor, ut ſententiæ eorum me accommodem, qui, priusqvam in pulverem redactum fuerit, Café vocandum eſſe negant,*) *dummodo duarum aut trium librarum, pro ſingula vice, quantitatem non excedant: quo minori enim quantitate ſumuntur grana, eo melius torrefiunt. Sartagini aut æneæ lanci, vel ſi mavis, pelvi fictili ſuperpoſitæ igni carbonum, probe, ſine flamma tamen, accenſo, inijcias; cura deinde, ut ſtatim atque ipſa incaleſieri animadverteris, cochleari ferreo vel ſpatula indeſinenter agitentur, & ſic ſingula grana æqualiter ignis vim recipiant, donec ſemiuſta appareant, cavendo maxime ne ulterius progrediatur uſtio: quod Tibi innoteſcet, cum colore caſtaneo & ſubnigro grana tincta videbis, tuncq; igne eximas. Si debite peracta fuerit, jucundum veluti panis aduſti odorem, ſed cephalicum ac ſtomachicum magis, percipies. Torrefieri etiam poteſt in vaſe ex ferro albicante aut cupro ſtanneo confecto, quale videre eſt in tabella quam initio hujus Tractatus exhibeo, quod quidem granis impletur, tegitur operculo & ad ignem carbonum valde accenſum circumagitur, donec ſatis torrefacta ſint. Hoc pacto haud dubie minori quantitate ac in pelvi fictili detecta, partes volatiles evaneſcerent, indeq; melius evaderet. Licet tamen modum iſtum pluries experiri conatus ſim, nunquam res ex ſententia ceſſit; aliorum forſan voto & experimentis ſuccedet.* Et paulo poſt. *En deſcribo modum facilem, quo in torrefaciendo Café nunquam aberres. Si autem ſemel Café inveneris tuo temperamento ſanum, illius in ſpecimen pugillum aſſerva, & torrefaciendo cum ipſum probe coctum videris, quædam ex intervallo contunde grana, donec farina eodem colore imbuatur; hac cautione vix intento fruſtraberis.* Confer Dn. *de Blegny* c. 3. Hic vas ſeu inſtrumentum quod granis Café repletum ad ignem circumagitur, donec illa ſatis torrefacta, non probat, maxime, quod particulæ igneæ pene-

 trantes

trantes, partes volatiles per foraminula oppoſita expellant; cum in ſartagine, motitatis granis, pars particularum volatilium agatur iterum in grana. Hoc vero magnum videtur poſtulatum; & cauſa allegata modum ſupponit, ſine quo ad ignem, æque facile, volatilia quæ ſunt, quâ data porta, evolare poſſunt. Idem l. c. commemorat, ſe inveniſſe novum aliquem modum torrefaciendi grana Café, in inſtrumento ſuperiori non diſſimili, ſed duplici, in fornace Reverberij, quo torrefactio ſine aduſtione, ſeu ut ipſe loquitur, ita fiat, ut grana præparationi ſubjecta, particulis, ut vulgo quidem fit, igneis non imprægnentur & præcisè ad exoptatum gradum torreantur. Figuram tamen tum inſtrumenti tum fornacis non exhibet, quod adhuc aptiorem modum animo volvat.

§. 30. Toſta grana in farinam *comminuere* ſequenti ratione docet Dn. *Du Four*. *Grana decocta contundes, & in pulverem rediges: non multum conciſa Orientalibus placent, Gallis vero ita tenuia, ut ſubtiliſſimum cribrum tranſire queant. Granis decoctis & contuſis, apprime cavendum ne evanida fiat farina: huic enim magis eſt obnoxia, quam Vinum ipſum: & ſi ſemel vappida ſit, nulli rei amplius conducit; ejus qualitates enim non modo debilitantur ſed penitus pereunt: quod nunquam non vitare debemus. Curandum igitur molito grano, farinam corio adipe exterius uncto, aut cerato includi, ita ut nec per corij poros, nec per ſacci ſuturas, ullus aëri detur aditus: ſubito igitur ſtringendus ſaccus ad Café ſuperficiem usque, nec niſi ad uſum aperiendus, tuncq; cochleari utendum eſt, ut protinus & cum diligentia religetur. Ratio hujus eſt, quod virtus Café maxima in ſpiritibus, qui per torrefactionem elevantur, conſiſtat, qui ſi evanuerint, non niſi magma aut inſipida quædam farina, mucidum & ſitum redolens, ſuperſtes erit, illiusq; decoctio æque injucunda eſt, ac ſanitati noxia. Hoc animadvertere eſt, cum farina, loco odoris panis calidi & aduſti, mucidum olet. Quo diutius aſſervatur, eo minoris eſt virtutis, indies odorem & ſaporem balſamicum, qui igne excitatur, aëre vero diſſipatur, amittendo. Minimâ igitur & qua ſolum opus eſt quantitate pro ſingula vice, & ipſum ſumendi imminente tempore, molendum eſt, ut majoris jucunditatis & utilitatis ſit potio. Hâc, utpote præſtantiori, methodo utuntur Arabiæ deſertæ incolæ; moleſta*

tamen

tamen eſt iis, qui jucunditatem ſine curis expetunt. *Interim aliter agere & in tertium & quartum menſem congeſtam ſervare farinam, præcipuum negligere eſt.* In hac iterum circa comminutionem in pulverem, & farinæ conſervationem præcautione & diligentia Dn. *de Blegny* non acquieſcit, ſed parvis molis, comminutioni aromatum alias deſtinatis, quibus inferius aptatus ſit ſaccus coriaceus, jubet atterere grana Café, ut in hunc farina decidat, nec aër externus illi ſe inſinuare queat, & minor partium volatilium jactura fiat. Cribrum etiam hunc in finem non niſi tectum & munitum probat. Et hic quidem apparatus & proceſſus præferendus utique videtur, ſi optio datur. Damnato etiam illorum more, qui pulverem præparatum in charta ſolum bibula exponunt in Officinis ſuis, ſatis ſæpe diu, ad mercaturam, vult aſſervari pulverem in vaſis ligneis, operculis tornatilibus, plumbo & corio rubro munitis. Notanda autem etiam fraus quorundam in præparatione hujus farinæ lucri cauſa inventa, quando duabus partibus pulveris Café toſti, miſcent tertiam partem panis toſti modice aduſti, phaſeolorum aut fabarum; quæ fraudulenta adulteratio vix à peritiſſimis cognoſcitur. Unde monet Dn. *Du Four* niſi in præſentia noſtra toſtio ſit adornata, non quibuslibet Tabernariis, ſed ſolum integræ famæ & fidei qui ſunt, fidem habendam. Confer *de Blegny* de Café, c. 3. & 4. qui Piſa præcipue minora, quæ ex Hiſpania petuntur, fraudi inſervire cognovit.

§. 31. III. Farinam dicta ratione ex granis Café torrefactis, *ut decoquant*, non quævis probatur olla ad decoctionem aliarum rerum idonea; ſed, ad imitationem Orientalium, vas cupreum intus ſtanno obductum, quantum fieri poteſt accedens ad illud vaſis genus, quod in Oriente decoctioni Café deſtinatum, intus & extus ſtanno obductum, ſingulari quadam dexteritate, quam Europæi hactenus, quamvis omnem eum in finem lapidem moverint, imitari non potuerunt, quod Ibriq, ſicut quævis anſata vaſa, appellatur, & cujus figuram exhibet Dn. *Du Four* in limine Tractatus de Café. Hinc quæ Europæi adhibent vaſa ſeu ollas, unius

formæ non ſunt, ut videre eſt ap. Dn. *De Blegny* Tract. de Café. In eo conveniunt omnes, quod ventre ſint amplo, ut celerius recepta vi ignis, coctio ſit promptior; nec non in eo, quod operculo clauſa, collo ſint anguſto, ne volatiles ſpiritus evolent & avolent, ut loquuntur. Cave tamen, ne in rigore hoc accipias. Nam illorum particulam in auras evaneſcere, facile intelligitur. Sunt qui minus curioſi, contenti ſunt ollâ figulinâ vitreatâ, aut cupreâ ſtanno obductâ, quales apud nos in culinis quotidiani ad varia uſus; quorum inſtitutum priorum illorum conſuetudini ſaltem non præferendum. Sunt qui, ſicut cætera vaſa, ollas ex argento adornari curant, intus inaurari, quæ omnium minime alienam qualitatem liquori communicant.

§. 32. IV. Decoctionem ipſam quod attinet, video illam adornare Tabernarios ac privatos ad eum ferè modum quem deſignavit Dn. *Du Four* c. 6. plenius aliis, qui partes notarunt, quos propterea non allegamus. Ita autem illa ſe habet. Ollæ idoneæ ſupra deſignatæ infundunt Aquæ ſimpl. ℥x. vel ℥xij. Ollam imponunt prunis ſeu carbonibus vivis; poſt effervescentiam modicam, quam bullarum emerſio indicat, inijciunt pulveris Café præparati ʒiij, omnem moventes lapidem, ne ebullitione quicquam extra ollam feratur, cum immerſo in aquam bullientem pulvere, ſine mora illa incredibili celeritate ſpumeſcat & attollatur. Hanc ob cauſam intentum ſemper oculum habent ad aquam, & quam primum illa accedit ad ollæ labia, illam ab igne retrahunt ac iterum iterumque admovent, ut duodecies præterpropter adhuc bulliat, ſummo ſtudio caventes, ne quicquam effundatur, cum factâ jacturâ partis, actum eſſet de omni ſpiritus virtute. His peractis, cineribus ſatis calidis ollam imponunt, ut calor liquoris conſervetur ſine ebullitione, magma fæculentum fundum petat, & decoctio fiat limpida. Quoniam tamen non omnino certi eſſe poſſunt, an recentius an vetuſtius ſit, an majorem vel minorem virium jacturam fecerit Café, propterea facta decoctione, linguâ periculum faciunt, ut, ſi res ita poſtulet, pulveris quantitatem augeant, ad palatum hoſpitum ſe accommo-

commodantes. Præparatum liquorem poculis infundunt per inclinationem ollæ, ne magma fæculentum quod inutile prorſus eſt, denuo miſceatur, decoctum ſpiſſius aut turbidum damnantes; damnantes quoq; illorum inſtitutum, qui, ut decoctum ſpiſſius reddatur, pulverem Café ſubinde in aqua agitant; ut pulverem, ſicut ſubſtantiam Chocolatæ in liquore hauriant, quia, ut dictum, poſt extractionem pulvis nullius eſt momenti. Confer Dn. *Blegny* de Café. c. 5. Notatum modò modum commendat etiam D. *Johannes de Muralto* Ephemerid. German. Decad. II. An. 8. Obſ. 5.

§. 33. Facit tamen Dn. *Du Four* diverſæ à priori Decoctionis mentionem, quam illâ commodiorem pronunciat. Conijciunt ſc. quidam præparatum pulverem Café, eâdem doſi, in eandem quantitatem aquæ frigidæ in olla idonea; hanc igni admovent, & decoquunt ſupra dictâ ratione. Arabibus & Magnatibus in Orientalibus plagis hunc modum magis familiarem eſſe ſcribit, præcipue dum iter faciunt & in caſtris. Dn. tamen *de Blegny* hunc modum plane improbat, quod fieri nequeat, quin, ſi dicto modo inſtituatur, volatilium particularum pars evolet & avolet, antequam prima ebullitio fiat. Verum fruſtra forſan curamus minima. Certe, qua ratione communiter etiam coquitur, opercula ollarum non negant omnem partibus volatilibus exitum: Et quando fervens liquor in poculis miniſtratur, dum expectant, donec, minuto fervore, ſorbilis fiat, nonne etiam ejus, quod evolare aptum natum eſt, pars, tenues evaneſcit in auras?

§. 34. Dn. *de Blegny* denique ſcribit, ſi nihil velimus omittere eorum, quæ in artis poteſtate ſunt, ſatius videri, præferre, vel lignis vel carbonibus, dum potus Café adornatur, ignem Lampadis quem vocant, accenſo ſc. vini ſpiritu rectificato in fornace argentea, vel ex lamina ferrea ſtanno obducta, præcipue Anglicano. Totum apparatum figuris repræſentatum vide Tr. de Café c. 5. Ipſe tamen paulo poſt recenſet incommoda, quæ hanc vel curioſitatem vel luxum ſequuntur: qua etiam de cauſa alium apparatum pretioſum portatilem, incomplete tamen, proponit, cujus ſupplementa

nos

nos quidem hactenus non vidimus. Memores igitur incommodorum, ſtatuimus etiam hic, quod fieri poteſt per pauca, conſultum non eſſe, fieri per plura.

§. 35. *Potus* ipſe paratus ſecundum hactenus dicta, debet eſſe *limpidus*. Quamvis autem dictum, qua ratione talis obtineatur; Dn. tamen *de Blegny* iterum acceſſiones quasdam ſuggerit ad notatam diligentiam. Nimirum ut pulvis celerius ad fundum præcipitetur, jubet inſtillari aliquot guttas aquæ frigidæ, eo ipſo momento, quo olla ab igne retrahitur. Deinde vult præferri omnibus Ollam fundi latioris ſ. amplioris, & cujus roſtrum aptatum filtrum habeat, ne quicquam cum pulvere tranſeat, aut ei inhæreat dum miniſtratur. Prior illa videtur neceſſaria, quando periculum in mora: poſteriorem vero quod attinet, arbitramur, in hiſce etiam nimiam diligentiam nocere non poſſe.

§. 36. *Coloris* hujus Potus non omnes faciunt mentionem, & inter illos, qui illum indicare voluerunt, non omnino convenit. Primus omnium *Rauvvolfius* loc. cit. *Potionem inſtar atramenti nigram* vocat. *Johannes Albertus von Mandeſlo* Itiner. c. XI. ſcribit, Perſis etiam in uſu eſſe pro potu, Aquam nigram Café nominatam. Idem aſſerit, *Olearius* Itiner. Perſic. l. V. c. 17. *Petrus della Valle*. Epiſt. III. ait. Inter Turcas potum nigrum obtinere, huncque Café appellare. *Dn. du Four*. c. 6. refert, Gallos, præcipue Pariſienſes, propter nimiam, quam addunt, Sacchari quantitatem, ex aqua nigra Café, facere Syrupum. Idem tamen paulo ante dixerat, debere eſſe aquam tinctam coloris rubri aut ſubrubri. (*d'une coleur rouſſatre*) *Duloir* in ſua Relatione vocat rubicundam, (Cahvé, ait, eſt *une eau rouſſe.*) Interpres Latinus Tractatus Dn. *Du Four* non ſemel ſubflavam aquam vocat. Diverſitas autem Tincturæ dependet à modò & gradu torrefactionis & aduſtionis, cujus illa nunc magis nunc minus particeps, ſenſu, hodie etiam apud nos, faciente fidem.

§. 37. *Odorem & Saporem* quod attinet, laudatur ab his culpatur ab illis. Qui tamen ſcapham ſcapham appellare amant, fatentur, eum eſſe amarum, ingratum, & aduſtionem redo-

redolere. *Petrus della Valle* ſcribit. l. c. Obſcurum eſſe ſaporem: ſi agnoſcendus ſingularis aliquis in illo, ſe neſcire in quo conſiſtat. *Olearius.* lib. V. Itiner. Perſ. c. 17. Ingratum & ambuſtæ rei ſaporem habere, ſcribit. *De Thevenot.* l. c. Potum refert amarum eſſe & aduſtionis participem. *Duloir* in Itiner. Orient. fumum referre. *Eduardus Terry* Anglus & Dn. *de Bourges* l. c. notant, Potum Café palato non arridere, valde tamen ad ſanitatem conferre. Qui in univerſum tenuiter ſentit de exoticis iſtis, Theé, Café, & Chocolata, Dn. *D. Simon Pauli,* poſtquam Potum Theé, ut ingratum amarum, & ſubadſtringentis ſaporis perſtrinxit, ait, *Idem de Chocolata Inda & Cahvvæ Perſarum aqua aſſerendum eſt; & hæc tria decocta palato noſtro vulgo alias non gratiora ſunt, quam vilium pyrorum Europæorum decoctum; & ut verbo dixerim, eine hochteutſche Hozelbrühe.* Qui tamen à ſuavitate etiam hunc potum commendare ſatagunt, ſubamarum (un peu amer) eum eſſe debere ſcribunt, ut poſt alios Dn. *Du Four.* c. 6. Certi verò, quam plurimos à ſe impetrare non poſſe, ut ſuave credant, amarum quod eſt, ſuavitatem illi conciliare docent, comuniter quidem ſaccharo, rarius Caryophyllis, Cardamomo, ſed in modica quantitate, quia major quantitas addita virtutes Café imminuere perſuaſum habent. Unde *Du Four* Gallorum & præcipue Pariſienſium morem perſtringit, quod potionem limpidam in Syrupum nigricantem convertant; quod reſpuant amarorem, & Saccharum ipſis ſit magis ad palatum. Qui delicias & voluptates amant, ſingulis pocillis admiſcent aliquot guttas eſſentiæ Ambræ, aut ſacchari Ambræ fragrantiâ impragnati modicum. Argumentum pro ſuavitate nullum duci poteſt inde, quod, quamvis potus Café plerisque omnibus, quando periculum faciunt, aut ſorbillare illum ſatagunt, propter amarorem non arrideat, attamen aſſueſcant ei facile, & poſtquam aſſueverint, amarorem collaudent. Monuimus enim alibi, Aſſuetudinem ingratos etiam ori conciliare ſapores, naribusq; odores, declarantes illud exemplo Cerevisiæ, Nicotianæ, Caſei antiqui, & quæ ſunt ſimilia.

§. 38. Hunc etiam Potum *calidiſſimum* ſumendum omnes vel exemplo vel præcepto docent, quod quo calidior potus ille, eo ſalubrior: Unde ferventem offerunt, ut calidus potetur. Eundem etiam potum non pleno hauſtu aut continua ſerie bibere, (qui Græcorum forſan veterum & Romanorum mos fuit, apud quos in lautis etiam conviviis *Calidæ* locus & honor fuit, quæ & in thermopoliis publicis quotidie placuit, ut in Diſſert. de Potu calido notavimus,) ſed *ſorbillare* ſeu minutatim paulatimq; ſorbere, exemplo ſuo docuerunt Orientales, & didicerunt Europæi. Ratio forſan moris & præcepti eſt, quod hâc liquor ille ratione calidior in ventriculum admittatur, cum continuâ ſerie hauſtus, læderet partes oris & faucium. Curioſe deſignat, Dn. *du Four*, quomodo os componendum, ne lingua vel illius partes adurantur, dum monet, extremitatem poculi inter labium inferius & ſuperius ita admovendam ori, ut labio non innitatur, ſorbitio tamen fieri queat. Idem ſatagit explicare, quare potus Café præcalidus minus lædat partes oris, linguæ, quam aqua ſimplex eodem gradu calida, dum ſuſpicatur, hoc accidere, quod nobilior portio pulveris in potu limpido remanens, vim penetrandi impediat. Sed priori quidem illa cautione opus non eſſet, ſi propter ſubtiliſſimam pulveris, quam clarus liquor retinet, ſubſtantiam, vis penetrandi in eo imminueretur. Et profecto cum illa ſumma potus activitate, quæ tantopere aliâs celebratur, proprietas quidem illa male cohæreret.

§. 39. Quoniam autem ita calidiſſimum ad toleratiam ſorbillare hunc liquorem mos eſt, & quidem minutatim & paulatim, ut dictum, multis, præcipue puellis formæ ſtudioſis & mulieribus, quicquid ad formoſitatem conſervandam facit, conſervare cupientibus, hic potus ſuſpectus poteſt videri, metuentibus, ne ſorbitio tantum non fervida, nigrore dentes deturpet, cariem & cætera dentium mala inducat; quia aliâs Pultes ferventes faciunt corrumpere dentes. Verum, poſt alios, fidem facit Dn. *Du Four*. Orientales ſorbitioni calidæ deditiſſimos, dentes non habere nigriores Europæis,

pæis, aut magis carioſos. Imo monet, contra nigredinem dentium remedium ex ſedimento ſeu pulvere Café ad fundum, dum decoctum paratur, præcipitato, ſicut ex cineribus Tabaci, peti poſſe. Hactenus de potioribus hujus Potus requiſitis.

§. 40. *Cauſam impulſivam*, quare hoc præ cæteris potus genus placeat Orientalibus, jam olim expreſſit *Veſlingius* ad cap. 16. *Proſp. Alpin.* de Plantis Ægyptiorum, quando ſcribit; *Potus ex hujus ſc. fructus decoctione paratus aliquot mille tabernis in Urbe Memphi divenditur, quem adhuc calentem ingens hominum multitudo pitiſſando ſorbillat, ſive otij ſui oblectamentum ſive bonæ valetudini firmamentum quærat, præcipueq́; quum Cor aut Ventriculum languor occupat,*

Stomachoq́; tumultum
— Lenta parit pituita.

Nimirum vel oblectationis & otij fallendi causâ, vel ſanitatis ſeu conſervandæ ſeu recuperandæ causâ, hoc potus genus aliis præferunt. Seu, quod idem eſt, vel Medicè vel otiosè bibitur, ut loquitur Dn. *Willis.* de Anim. Brut. Part. II. c. 5.

§. 41. Non legimus, etiam ubi fructus naſcitur, vel recens ex loco natali recipitur, in pulmentum eum coqui, inſtar fabarum vel phaſeolorum aut piſorum, aut pulmentarem cibum ex farina illius confici; ut omnino crederem, pro eſculento apud Orientales omnino non admitti, niſi Dn. *Veſlingius* certiores nos reddidiſſet, *Non deeſſe inter Ægyptios, qui nucleum fructus integrum Sacchāro incruſtatum inter bellaria ſua debellent.* Obſ. ad c. 16. Proſp. Alpin. Curioſus equidem nuper Dn. *du Four* hac de re dubitans, conſuluit nonnullos Amicos, qui diu in locis Orientalibus hæſerunt; illi autem omnes unanimiter affirmarunt, ita ſe rem habere, addentes, ejusmodi Confectionem familiarem eſſe Ægyptiis, & in pretio haberi; ita ut ipſe de re non amplius dubitans, conatus ſit, (quamvis fruſtra) illud bellarij genus imitari v. ejus cap. 8. de Café. Sive autem hoc, ſive illo, ſive iſto modo in eſcam veniat, videtur non niſi alimentum concoctu difficile præbere, ventriculum gravare, ſanguini lentorem & viſciditatem,

 ob-

obſtructiones, in minimis præcipue viſcerum vaſculis, parere; tanto magis, quia fundum petens pulvis præparatus, continuato uſu, ſimili ratione nocet, ut notat poſt alios Dn. *Blegny.* de Café. c. 2. Et hoc ipſum videtur inſinuare *Dn. Veſlingius*, quando Ægyptios Nucleum fructus integrum Saccharo obductum, *inter bellaria ſua debellare* ſcribit.

§. 42. Potum autem quod attinet, quamvis apud primos ſcriptores altum ea de re ſilentium, Recentiores tamen tradunt, Turcis plane perſuaſum eſſe, illum non ſanitatis tantum conſervandæ vel recuperandæ causâ commendari, ſed & nutritioni inſervire & nutrire. Dn. *Du Four*. c. 3. mentionem facit plurium, quos in regionibus Orientalibus habeat amicorum, qui per literas ipſum monuerint, quibus res anguſta domi, ob cauſas œconomicas uti hoc potu; imo eſſe non paucos in plagis iſtis opifices, qui hauſtis mane aliquot poculis Café, & per intervalla deinde uno vel altero, continuent ſuos labores, nullo per integrum diem ſumpto cibo: addit, Maximam partem peregrinatorum hoc confirmare. *Dn. Bernier* in Epiſt. alleg. de ſeipſo memorat, Poſtquam per aſſuetudinem ipſi placuit potus Café, ſe deprehendiſſe, quod multum nutriat; addens, hauſto mane poculo paulo majori hujus potus, qui faciunt iter, ad 7. ad 8. horas cibo carere poſſe: hinc non Curſorem, non Militem eſſe, qui non compendioſo apparatu pro potu Café ſit inſtructus. Et qui nutrire illum aſſerunt, tradunt, Café oleaceum qui in eo eſt ſuccum, non tantum fermentum ſtomachi attemperare, vellicationem membranarum minuere, & appetentiam ciborum aliquantum ſuſpendere, ſed & aptum natum eſſe, qui in ſuccum nutritium convertatur. annotante Dn. *Du Four*: In & cum lacte nutrire, imo pinguefacere etiam Europæos, ſcripſit ad Dn. *Du Four*, celebris Medicus Gratianopolitanus. *D. Monin.* & exemplis ſ. Experientia aſſertionem confirmat. In Europa tamen agnoſcunt iidem nutriendi vim minus evidenter obſervari, quod ſc. dum ex remotiſſimis à nobis regionibus, in noſtras importatur, oleacei ſucci fiat jactura. *Dn. Bernier* in Epiſt. cit. refert, ſe per ſeſquiannum quo verſabatur in

Ægy-

Ægypto, abhorruiſſe à potu Café: Cum vero per ſpatium 5. vel 6. ſeptimanarum, in Arabia Felice, Louhajæ & Mokæ degeret, ſe amore illius mirum in modum captum, illumq; hauſiſſe ſine ſaccharo: quod ſc. ibi longe, quam in locis aliis remotioribus, præſtantius ſit Café, quia recentius. Cum fructus ſe habeat ſicut Amygdalæ aut fabæ noſtræ, quæ ſi diu aſſerventur, multum de ſapore omnino exſiccatæ amittant.

§. 43. Nos de fide hiſtorica minime dubitamus; & quod de preſſis egeſtate, Opificibus, Curſoribus, Militibus in Oriente commemoratur, libenter accipimus, & dictâ ratione illos, minus latrante Ventriculo, facilius tolerare famem, facile intelligimus. Cum vero Nutritio vera, ſit Alimenti beneficio viſcerum accommodati, in ſubſtantiam corporis nutriendi converſio; an potus ille in ſuccum nutritium & ſubſtanſtantiam ipſius corporis converti aptus natus ſit, equidem dubitamus, ſi in memoriam nobis revocamus, quantillum ſit id, quod in methodica decoctione Café, pulvere fundum petente, præter ſpiritum & ſal volatile in aqua ramaneat, quod aptum, natum ſit, converti in corporis Subſtantiam. Magis propterea placet nobis *Dn. D. Joh. Nicolai Pechlini* aſſertio; *Hunc potum minus alibilem, magis medicatum eſſe.* (*v. Theoph. Bibacul.*) quam illa *Dn. de Blegny. Hunc potum eſſe Alimentum medicamentoſum.* Nam Alimentum medicamentoſum exuperante, ut *Fernelius* loquitur, qualitate, corpus alterandi vim habet, ut Lactuca, vinum generoſum, cotoneum malum, ſed magnam partem faceſſit & convertitur in nutriendi corporis ſubſtantiam, atque ita illud alit, imo ætate idoneâ ei incrementum largitur: quod de Café extractione in Potu Café utique dici non poteſt. Quod autem in & cum lacte nutriat, & pinguefaciat, præter experientiam rationi conſentaneum. Nam dulcis ille candicans ſuccus, à natura ipſa in uberibus nutritoni accommodatus, ſi virtute Café impregnetur, quia hæc digeſtionem diſtributionemque juvat, tanto felicius nutrit & auget corpus. Aliâs denique caute agunt, qui vim nutritoriam in Europa non admodum jactant. Ratiocinium Domini *de Blegny.* c. 2. quando inſinuare nobis ſatagit, in Potu Café, eſſe particulas pin-

gues & æthereas, has dulcem Lacti unctuoſitatem conciliare & ſe unire cum butyroſa Lactis parte, non ſequeſtratâ ſeroſitate, quod particularum ætherearum prædominium arguat, ſatis commode explicamus, tribuentes Lacti quod Lactis eſt.

§. 44. *Oblectationis & otij fallendi cauſa* placere, niſi ſenſus jam apud nos fidem faceret, intelligeretur, quod inter Hiſtoricos & celebriores peregrinatores, qui obſervationes ſuas literarum monumentis hac de re conſignârunt, conveniat, Orientales populos, præcipue Turcas, non tantum in privatis ſuis ædibus, potum Café in quotidiano uſu habere, ſed & urbanitatis partem non minimam conſtituere in congregationibus, congreſſibus amicorum, cum deeſſe officio videretur, qui in honeſto congreſſu Café non offerret; eosdemque thermopolia ſeu tabernas *Cavehane* dictas, quæ plures in præcipuis Urbium locis noctes atque dies patent, frequentare, & uno eodemque die iterum iterumque in illa ſe conferre; in eodem thermopolio diverſiſſimi ſtatus & conditionis homines accumbere, & inter confabulationes varias tempus terere; quosdam de negotiis ad rationem ſtatus, ut loquuntur, pertinentibus, de revolutionibus Imperiorum, de pace, de bello, ſermones miſcere, alios hilaritati indulgere, facetiis jocisque provocare alios, alios lepore ſermonis & urbanitate certare: Imo Dominos tabernarum ita illas inſtruere & in iis adornare omnia, ut nihil deſit ad plenam commoditatem, & eam, quam quærunt non pauci, voluptatem: Eum in finem eosdem alere Muſicos, tum vocales tum inſtrumentales, qui ſorbillantibus placeant, ut diutius hæreant, ſæpius redeant, aliosque in ſocietatem pertrahant: Nunquam deeſſe frequentiam dictis in tabernis, inprimis tamen horâ tertiâ promeridianâ ad quartam, quod tempus precibus deſtinatum eſt, populum catervatim ruere ad illas, tanquam ad delicias quibus carere non poſſint: Apud Magnates etiam in officiis urbanitatis exhibendis, & gratia deſignanda, illius magnam partem conſtituere oblatam ſorbitionem: imo ſupremos Imperij miniſtros æque ac cives, omnibus quos gratioſe excipere vo-

re volunt, ſorbitionem Café offerre. Ipſum magnum Viſirium nullum Legatum admittere, cui non, præter cætera, offeratur ſorbitio Café, cujus omiſſio indignationem indicaret; quæ pleraque annotavit Dn. Philippus *Sylveſter du Four.* in Tract. de Potu Café, ſubjunctis verbis vel verborum verſione autorum, ex quibus illa, quæ non propria experientia vel amicorum oculata fides ſubminiſtravit, habet. Sunt illi, *Proſper Alpinus*, de Plantis Ægypti, & de Medicina Ægyptiorum. *Johannes Veſlingius* in Obſerv. & not. ad illum. *Petrus della Valle*, Patricius Romanus in Epiſt. Dn. *de Thevenot* in Relation. hiſtor. *Eduard Terry* Anglus in Relation. *Duloir* in Itinerar. *de Bourges* in deſcriptione Itineris Epiſcopi de *Beryte.* Quibus tamen addenda, quæ ante omnes habet *Leonhardus Rauvolfius*, in Itinerario. *Johan. Veſlingius* in Epiſt. ad Patr. Athanaſium Kircherum, n. 55. *D. Dapper* in deſcriptione Arabiæ, Belgico primum, deinde Germanico idiomate edita.

§. 45. *Valetudini firmamentum* in hoc potu quærere, ut loquitur Dn. *Veſlingius*, vel Sanitatis conſervandæ causâ famimiliarem ſibi eum habere Orientales, tradunt ſupra notati authores, & hoc nomine, Mahometanos præcipue, omnes, omni mane, Nobiles & plebejos, Mares & feminas, Pueros, Juvenes, Viros & Senes, omni anni tempore, niſi quando religio vetat, aut aliud quid obſtat, poſtquam ſurrexerunt, fuſis precibus, ſive ſint domi ſive foris, vel iter faciant, unum & alterum iſtius potus pocillum, quæ Fingeans nominant, exhaurire, non jejunos, quia officeret ſanitati, ſed poſtquam edulium aliquod aſſumſerunt: non in prandio ſed poſt prandium. Magnatibus quoniam prandium in ſecundam poſt meridiem horam differtur, opipara jentacula adparari, poſt quæ demum illi Café ſorbillant; Mercatores etiam & opifices ante ſorbitionem manducare buccellam panis hunc in finem parati, qui in quibusdam regionibus *Futier*, in aliis *Quaqui* nominatur, & pani biscocto forma latiori non eſt abſimilis: imo omnes ſorbitioni matutinæ præmittere cibum aliquem; propter quam cauſam omni mane multitudo hominum qui panem illum *Futier* dictum, panem biscoctum, panes condi-

men-

ment arios, placentas & ſimilia, divendendi cauſa ad thermo-polia convolant, quia potum Café ſorbillare cupientes, omnes eſculentum aliquod præmittere, operæ pretium eſſe plane perſuaſum habeant, adeo ut ſanitatis rationem habentes in proverbio dicant, Si nulla eſca ſuppetat, quæ ſorbitioni præmittatur, globulum veſtiarium ex toga deglutiendum, aut omnino abſtinendum; qua de re ſuo loco. *Petrus della Valle* Patricius Romanus Epiſtolâ III. Conſtantinopoli ſcriptâ, refert, quando plures ſunt unâ, qui Café offerunt ſervos ſingulis ſorbillantibus aliquot ſemina Melonum maſticanda exhibere. Dn. tamen *du Four* fidem non habet Illuſtri peregrinatori; forſan quia apud alios Scriptores & Peregrinatores altum de his ſeminibus ſilentium. Sed forſan ille magis incidit in eos, qui refrigeranti Café potui (habuit enim perſuaſum, duplicem potum Café parari; alterum æſtate refrigerantem, alterum hyeme calefacientem) ſemina Melonum refrigerantia, illa maſticando, jungerent; quamvis vulgo in alium finem eſculenta præmitterent. Refert ille, ſeipſum in Orientalibus plagis, per æſtatem, refrigerationis causâ, & potum illum ſorbillaſſe & ſemina Melonum eundem ſc. in finem, non ſine ſucceſſu maſticaſſe; quod procul dubio ad imitationem aliorum factum.

§. 46. *In morbis* denique *auxilium ferre* ex mente Orientalium, conſtat etiam ex ijs quæ laudati ſcriptores literarum monumentis tradiderunt; quorum nonnulli non minores Café laudes in morbis attribuunt, (de quibus infra) quam decantatiſſimo Theé potui, de cujus elogiis peculiari Diſſertatione egimus; atq; hactenus quidem de ijs quæ ad Hiſtoriam Potus Café pertinent.

§. 47. *Medicæ autem conſiderationis* ſpecialius ſunt, Café temperamentum, qualitates & proprietates, unde mirabiles effectus dependent. Agnoſcimus enim temperamenta, qualitates & proprietates in rebus naturalibus, & retinemus eorum nomina, quibus cultiores gentes utuntur omnes, & quibus etiam carere non poſſunt, quibus, quacunque tandem de cauſa, recepta quæ ſunt, tædium faciunt; quamvis inſtitut

noſtri

noſtri ratio non permittat, ut ad illam de origine temperamentorum, qualitatum & proprietatum ex primis principiis ſubinde agitatam, nunquam diſcuſſam diſputationem dilabamur, quæ quam lubrica ſit, abunde oſtendit Vir ingenioſiſſimus & eruditiſſimus Dn. *Robertus Boyle*, in Chymiſta ſuo Sceptico.

§. 48. De Temperamento verò, vel potius qualitatibus eminentibus Café, authores non videntur ſatis diſtincte locuti. *Proſper Alpinus* de Medicin. Ægypt. lib. IV. c. 3. hæc habet. *Illius Decocti facultas eſt frigida & Sicca, quoad qualitates primas temperata, cui etiam miſta eſt caliditas, quando illa ſemina ex duplici ſubſtantia conſtant, altera craſſâ & terreâ, quâ cogunt & roborant; alterâ calida in tenui ſubſtantia fundata, frigidæq; modice prævalenti, quâ calefaciunt, abſtergunt, obſtructaque aperiunt. Johannes Veſlingius* ita. *Qualitatum quas manifeſtas vocant, harmonia in hoc fructu diſpar eſt. Cortex enim frigidi particeps, cum exſuperante tamen ſiccitate; nucleus vero moderate calidus. Ille levi quadam aciditate, hic evidenti amaritudine linguæ ſenſum haud inclementer afficit. Itaq; nec ſtomacho nauſeam infert, quantumvis decoctum largius ſumatur, nec intenſiore caloris gradu eidem infeſtum eſt; ſaltem modice torrefiat, atq; in marmore piſtillo ligneo contuſum ſit. Corticis decoctum inter æſtivos ardores rectius febricitantibus exhibetur: rurſumq; cum frigidi & craſſi ſucci, viſcera communesq; corporis ductus noxio infarctu impediunt, alterum è toſto contuſoq; nucleo præferendum eſt, haud neglecto tamen utriusque, cum id uſus exigit, temperamento.* Dn. *Olearius* (quem ſequitur Dn. D. *Simon Pauli*) lib. V. c. 17. ſcribit, famam eſſe apud Perſas, Café admodum refrigerare & ſterilitatem refrigerando inducere, Venereosque ſtimulos extinguere. Dn. *du Four*, ad probandum, Café torrefactum temperatum eſſe, probabilem nexuit rationem, quæ interpretis verbis talis eſt. *Temperatæ Café qualitatis ratio haud difficilis diſquiſitionis eſt. Café naturâ ſuâ ſpecies eſt quædam leguminis, glutinoſi & terreſtris, quod ipſum in alimentum ſumtum, ſanguinem craſſum & viſcidum efficiendi, conſequenter refrigerandi vi tantummodo polleret. Sed cum torrefit, phlegmatis pars conſumitur, ſpiritus exaltantur, unde ejus particulæ ſub-*

 tiles

tiles & vellicantes fiunt. Interim quia Torrefactio haud vehemens eſt, & particulas terreſtres ſatis adhuc ſuperſtites habet, quæ actionem præpediant, effectus moderatus & temperaturæ inter calorem & frigus mediæ eveniat, neceſſe eſt.

§. 49. Nos, memores grana Café ut exſiccata, nunquam recentia, ad nos perferuntur, nullo odore vel ſapore eximio, factâ maſticatione periculo, ſe commendare; de coctis etiam & in alimentum ſumptis, nulla apud nos inſtitui poſſe experimenta, & in annoſis fruſtra inſtitui, craſſitiem autem & ſiccitatem in illis manifeſtam eſſe, ut, ſiquidem in eſcam venire deberent, craſſum, ſolidum, ſiccum, terreſtre alimentum videantur ſubminiſtrare, notamus in illis nulla eximij caloris indicia ſe prodere. In granis autem Café toſtis & aduſtis quis de calore & ſiccitate amplius dubitabit? *Si Non comedas cruſtam, choleram quia gignit aduſtam,* quid non de granis iſtis per toſtionem aduſtis erit præſumendum, in quibus empyreuma eſt manifeſtum? Amaror (caloris index) etiam & adſtrictoria vis toſtione manifeſte illis conciliatur; ſicut eâdem idem ratione accidit in pane toſto, hordeo toſto, avena toſtâ, in aqua pane toſto correcta, cerevifia ex hordeo toſto parata. Propterea, poſito quod in exſiccatis Café granis ſpiritus ſint immerſi, vel, ut Dn. *Willis* loquitur, depreſſi (qua de re deinceps videbimus) ita ut activitatis nulla indicia ſe prodant, per toſtionem autem iidem vinculis ſolutis, liberiores exaltentur, unde majorem activitatem & aptitudinem penetrandi, & penetrando partes afficiendi, acquirant; particulæ certe terreſtres ſuperſtites, ut facile ſecedant, (ſicut ex decoctione de qua §.32. apparet.) reformatæ, activitatem ſpirituum evolutorum & calorem illorum vix eo usque frangere valuerint, ut temperata potius quam calida dici debeant, & eorum effectus omnes moderati. Nemo facile in corpus admiſerit pulverem toſti Café, quia ſiccitas, calor ex aduſtione & ipſum empyreuma in eo adeo evidentia; quæ omnia daclarant eminentes in toſto Café ſive integro, ſive in pulverem redacto, qualitates quas primas vocant, eſſe calorem & ſiccitatem.

§. 50.

§. 50. Denique alia iſtarum qualitatum attemperatio n Potu Café, quando nimirum per toſtionem præparati & in pulverem redacti Café modica admodum quantitas, aquæ reſpectivè copioſæ, qui mos eſt, incoquitur, quæ hinc amaroris & adſtrictionis fit particeps: Atque ita ex quo Café innotuit & potus ex illo adornatus placere cœpit, varia à variis intentione quæſitum fuit, an hic calefaciendi an refrigerandi vim habeat? Omnes autem in hac quæſtione reſpiciunt ad corpus humanum, id quærentes, an hoc calefaciendi an refrigerandi vim habeat? Nam quamvis nonnulli comparationem cum aliis potulentorum generibus inſtituant, & potum Café, ſi comparetur cum vino, ſpiritu vini, & ſimilibus, frigidum; ſi comparetur cum Aqua ſimplici puteali vel fontana, ptiſana aquoſisque potionibus aliis, calidum pronuncient; illa tamen comparatio ad inſtitutum noſtrum non pertinet, niſi quatenus involvit reſpectum ad corpus humanum. Quod ſi, ut ſenſum conſulamus, ex Potatoribus Café, qui omnes, uſu edocti, dignoſcunt calidum à frigido, ſciſcitemur, an ab uſu illius incaleſcant, an ſe refrigerari ſentiant? modo incides in eos, qui hoc, modo in alios, qui illud conſtanter aſſerant. Imo invenias, qui fidem faciant, ſe nunquam evidentem aliquam alterationem ex uſu illius percepiſſe, niſi quam aqua calida facit. Solus, quantum ſcio, *Petrus della Valle* Tom. 1. Relat. aſſerit, hunc potum æſtate frigefacere, hyeme calefacere. Si autem ad rationem nos recipiamus, illa, quoniam pulvis Café præparatus manifeſte calidus & ſiccus, ut ſupra probatum, illi incoquitur, & eundem amaroris & adſtrictionis participem facit, calefaciendi hunc vim habere, ut cætera amara, ſuadet; imo, cum aqua reſpective copioſa, magmate fundum petente, clara maneat, ex tenuiore potiſſimum ſubſtantia, volatili, magis mobili, calidiore vel, ſi ita vis, ſpirituoſa, tincturam & quæcunq; habet, accepiſſe, veritati eſt conſentaneum.

§. 51. Quod igitur, quæ rationi obſtare videntur, ſenſus & Experientiæ teſtimonia adeo diverſa attinet, illa forſan omnia trahunt, aliquid ex vero, nec tamen rationes pro

calore & ſiccitate Café adductas deſtruunt. Corpora humana in genere temperiem calidam & humidam habere dicuntur; hoc tamen non obſtat, quo minus, comparatione factâ, alia ſanguinea, alia cholerica, alia phlegmatica, quædam etiam melancholica dicantur, omnia intra latitudinem ſanitatis comprehenſa. Horum corporum reſpectu continuatus Café potus, ſicut continuari mos eſt, videtur ea omnino calefacere, modicus modice, exceſſivus immodice. Atque ita magna pars potatorum ſe ſenſum potius caloris quam frigoris obſervare, aſſeverant. Quæ vero p. N. corpora ſunt Phlegmatica, Bilioſa, Melancholica, illa aliâ atque aliâ ratione refrigerari & calefieri poſſe à potu Café, rationi videtur conſentaneum. Nam quod Phlegmaticos v. g. & Melancholicos attinet; quoniam uſus aquæ calidæ Café virtute impRægnatæ continuatus, pituitoſos, lentos, viſcidos aut tartareos, ut vocant, humores attenuandi diſſolvendique vim habet, humores quidem illos ad excluſionem diſponit, ſanguinem autem mobiliorem & ad ſpirituum emerſionem reddit aptiorem: hinc intelligas, quosdam etiam non bene ſanos recte aſſerere, ſe ab uſu hujus potus incaleſcere. Qui vero præcalido ſunt p. N. temperamento & æſtu humorum infeſtantur, eorum calorem p. N. hoc potus genere minui intelligimus, ſicut aquam aut liquorem ebullientem alium affuſione aquæ tepidæ aut paulo calidioris, videmus ſtatim detumeſcere, & minuto calore quieſcere. Qui, poſtquam ſtrenue litarunt Baccho, incendio viſcerum laborant, illos mutato victus genere, potum Café ingerentes, facile audias querelas afferre, de languore ſtomachi & alteratione corporis, non ſecus ac ſi aqua ſemine Aniſi, fœniculi, Cinamomo & ſimilibus correcta iisdem commendatur. Hinc admirationem non omnem ſuperat, quód inter Bilioſos, Phlegmaticos, Melancholicos reperiantur, quibus conveniat Potus Café. ut annotavit Dn. *de Blegny.* c. 2.

§. 52. Qui ſe ab uſu potus Café nec incaleſcere nec refrigerari jactant, videntur minora alterationum diſcrimina negligere. Quod autem aſſertionem *Petri della Valle* concernit,

cernit, ipſe NonMedicus, forſan ad diſcrimina potionum non ſatis attentus, ex aliorum relatione illud habuit. fidem relationi negat Dn. *du Four.* c. 8.

§. 53. Qui cultro Chymico anatomiam Café adornarunt, vegetabile hoc in diverſiſſimas ſubſtantias, quarum antea vix veſtigia obſervabantur, ſeparaverunt. Quâ methodo quâve ratione ſenſibilia prima impetrentur, Dn. *Du Four* fusè ſatagit enarrare. c. 8. Tr. de Café. Summa hæc eſt. Se cum Artis peritis, ſemel & iterum, granorum Café ſelectorum libram unam per Retortam vitream lutatam deſtillaſſe, ut eſt Artis; Phlegma, Spiritum & Oleum æquaſſe pondus libræ dimidiæ, Caput mortuum autem quartam partem; unde colligit, alteram quartam partem ſpirituoſam & ſumme volatilem, quamvis juncturæ optime lutatæ fuiſſent, evolaſſe & avolaſſe, tanto magis, quia Laboratorium totum odore Café perfuſum fuit: Oleum nigrum à phlegmate & ſpiritu ſequeſtratum æquaſſe pondus ℥ij. ʒv. quod rectificatum ſubnigrum: Capite mortuo igne vehementiſſimo calcinato, elixiviatione ſalis fixi, inſtar ſalis Tartari acris, ʒj impetratam fuiſſe. Salem volatilem & phlegma non ſatis commode diſſociari potuiſſe: Sal autem volatile copioſum in liquore, ex ſapore peracuto ipſius cognoſci, & liquorem ſale volatili copioſo ita impregnatum Spiritum vocari. Hæc eſſe, in quæ Analyſis Spagyrica reſolvat grana Café. Unde concludit, magnam partem granorum Café conſtituere, quod totum quantum volatile, unde dependere effectus, qui illis paſſim tribuuntur, poſſimus conijcere.

§. 54. Nos nulli quidem dubitamus, quæ notata modo ſunt, ita prodiiſſe, quia etiam alia v. g. Ligna, Cortices, Legumina, Tartarus, Cornua, hæc exhibent, ſi eâdem ratione in igne tractentur, & tanto magis, quia ex Viri Nobiliſſimi & Ampliſſimi DN. JOHANNIS BOECLERI, Medicinæ Doctoris & Profeſſoris Publici celeberrimi, Practici feliciſſimi, Chymici curioſi, Fautoris & Collegæ mei honoratiſſimi conceſſione, & ſub illius directione, in Laboratorio Ipſius, quod Studioſis Medicinæ, in Chymicis proficere cupientibus,

ſubinde patet, Nobiliſſimus etiam Dn. RESPONDENS, eandem eâdem ratione analyſin inſtituens, ex ℔. j. granorum Café, ſpiritus cum Phlegmate ℥iij. Olei ℥j. deſtillavit, capite mortuo æquante pondus ℥iiij. ʒij. Et ex Café toſti & Calcis Vivæ ana ℥vij. impetravit ſpiritus & phlegmatis ℥iiß. Olei ℥ß.

§. 55. Quæ autem dictâ ratione ex ſubſtantia Café reſoluta oculis ſubijciuntur, non ita accipimus, quaſi juncta illa grana Café ita conſtituiſſent, & ignis hæc eadem ſolum diſſociaſſet, quo inclinare nonnulli videntur; cum ſagaciores Chymici agnoſcant, pleraq; eſſe nova ex apta materia producta ignis, Artis dexteritate & inſtrumentorum aptitudine modificati, qui non ſegregandi, diſſociandi, ſeparandi ſolum, ſed & alterandi, deniq; urendi vim habet. Nec ita accipimus eadem, quaſi non aliâ ratione in alia corpora reſolvi poſſent. Si in aqua ſimplici, ne quidem calida, infundas grana Café integra, paucorum dierum ſpatio obtinebis Tincturam intenſe viridem, in cujus ſuperficie viridis innatat unctuoſitas, quam Oleum forſan non incongrue dixeris, ab eo quod deſtillatio per Retortam exhibet, valde diverſum. Tincturæ illius facit etiam mentionem. *Leuenhöck* in Epiſt. ad Societ. Anglic. An. 1687. Idem ibidem ex fabis Coffi igni admotis magnam copiam Oleoſi ac aquoſi humoris hoc modo ex illis provenire, ſcribit ſe obſervaſſe, modum non addens. Si *Helmontio* fidem habes, operatio Alkaheſt, ut alia corpora, ita & hoc in alias & numero & naturâ diſtinctas ſubſtantias dividet, quam Ignis. Si poſt longam digeſtionem, per alia vaſa, igne moderatiori, reſolvas Café, alios atque alios impetrabis liquores, relicto capite mortuo diverſiſſimo. Si diu coctum in ſubſtantia aſſumeretur in corpus noſtrum, vel nucleum fructus integrum ſaccharo incruſtatum inter bellaria comedunt Ægyptij, ut ſupra notavimus, vel quacunque tandem ratione in eſcam veniat, in ſubſtantias notatis prorſus diſſimiles reſolvi, agnoſcet in œconomia animali quicunque non eſt hoſpes: Nec denique quod in operatione amiſſum eſt, ſupponimus ejusdem prorſus naturæ, cum eo quod vel volatile vel ſpirituoſum monſtratur. Suſpicantur enim in Arti-

tis operibus verſati, præter illa quæ ſenſibus ſubijciuntur, minimis proximas particulas, quæ ob ſuam parvitatem inviſibiles ſunt, per vaſorum deſtillatoriorum juncturas, quamvis ſingulari ſtudio aptatas & clauſas, nullo ſenſu obſervatas poſſe elabi, hasque etiam ex craſſiori parte vehementiâ ignis in minima diſſipari, & per lutum, utut ſolicite obductum, agi foras, ut nares feriat empyreuma. Non poſſunt illi à ſe impetrare, ut credant, quod operatione amiſſum eſt, eſſe merum ſal volatile vel ſpiritum, cum ea illorum eſſet quantitas, quæ in tam craſſo ſolidoque corpore ſupponi nequeat.

§. 56. Hiſce cautionibus præmiſſis, arbitramur, ex analyſi Chymica quæ enarrata fuit, aliisque notatis modis eluceſcere, fructum Café eſſe volatilitatis & ſpirituoſitatis participem, & probabile eſſe, virtutum, quæ ipſi tribuuntur, Medicarum magnam partem inde dependere; quoniam quæ ſale volatili & ſpiritu præ aliis abundant, maxime activa obſervantur. Determinationem tamen virtutis ſpecificam, à principio inſito ſeminali petendam eſſe, aſſerere non dubitamus, certi, quæ per analyſin ſpagyricam impetrantur, ſæpe concretorum ſuorum naturam retinere, ut loquuntur ſagaciores Chymici. Dn. *de Blegny* quidem ex primis principiis ſeu Elementis ſatagit rem illuſtrare, ſupponens, Elementa corporum mixtorum eſſe, corpuſcula acida, liquida, ignea, ætherea, terreſtria, ex quorum, quod variâ figurâ originali ſint prædita, aſſociatione & collocatione varia corpora naturalia, variâ inde energiâ prædita conſurgant; & in ſpecie poſtulans ſibi credi, Acidas particulas ſolas punctiunculis afficere linguam, amarore penetrante linguam, concludit, amara quæ ſunt, in iis prædominari acidas particulas; cum autem grana Café cruda non ſint amara, & uſtulata non niſi mediocriter amara, hinc infert, ex modica quantitate acidarum, &, ut indicat ſolida ſubſtantia, copia terreſtrium particularum conſtare; hoc autem non obſtare, quo minus habeat etiam multas particulas ſubtiles, fermentativas & facile ſeparabiles, & quæ

ſunt

ſunt ſimilia. Verum, cum ſpeculatio iſta, quæ ob lubricum fundamentum diu Eruditis diſplicuit, non ita pridem autem quibusdam denuò placere cœpit, obſcura per magis obſcura & incerta explicet, miſsâ illâ, ſolum notamus, quando ille amarorē ex acido deducit, nos, memores illorum, quæ *Hippocr.* l. de veteri Medicina inculcavit, agnoſcere, non amarorem ex acido, ſed amarorem acido contradiſtinctum. Quando autem idem docet, ſiccitatem Pharmaci inſinuare, illud fere nihil corpuſculorum liquidorum, per quæ (niſi omnia me fallant) aquoſitatem notat, habere, hoc nec cum Dn. *Du Four*, nec cum noſtra analyſi ſupra notata conciliare poſſumus, quæ phlegmatis non contemnendam quantitatem exhibet. vide ſupra. §. 53. 54. Nervoſe autem concludit, quoniam potus ille ſitim extinguit, & ebrietatem fugat, illum corpuſculis igneis, quæ alij ſulphur appellant, non abundare; abundare autem terreſtribus à quibus pingues æthereæ facile ſecedant; illis ſc. fundum petentibus; niſi quod levior quædam terreſtreitas cum unctuoſitate & pinguibus particulis maneat: ſequeſtrationis facilis indicia ſumit etiam ex Tinctura illa viridi cujus mentio facta. §. 55.

§. 57. His cognitis de Natura & qualitatibus Café, non immerito quæritur, An bene ſibi conſulant Europæi, dum aſſueſcunt potui Café? Aſſueſcunt illi, quicunque quacunq; tandem de cauſa, eum primùm admittunt, paulo poſt amant, denique quotidianum vel quaſi quotidianum habent. Ita adſueſcere Europæos potui Café, imo magnam partem aſſueviſſe jam, quaſi uno ore aſſerunt, qui Gallias, Italiam, Angliam, Belgium aliasque provincias perluſtrarunt. Hoc vero illorum inſtitutum ſana ratio vix probaverit. Nam cum iis in locis, ubi Lex Mahometis uſum Vini non permittit, Potus Café ejus ſit ſuccedaneum, ſubſtitutum, ἀντιβαλλόμενον, induſtriâ & arte inventum & uſu receptum, ad promovendam ventriculi coctionem, aliaque ſanitatis commoda, quæ vinum alias præſtat, quibus eſt copia Vini, & quibus Religio uſum illius concedit, ſicut pleriſque Europæis; quî quæſo ſoliciti fuerint de Potu, quem in defectu illius ſubſtituunt alii?

aut

aut quo conſilio jungant hunc vino ? aut denique præferant hunc potui qui gloria prima potulentorum ? Suavitatem vix allegabis, quæ alia non eſt, quam qualis §. 37. deſignata. Ob ſingularem, dixeris, ſalubritatem Orientalibus perſpectam, Europæis revelatam ? Reſpondeo, ne quidem opinione Orientalium, qui Potu Café aſſueti ſunt, præferri vino. Innotuit illa ſatis abunde, ſub Imperatore Selymo, cum ipſis uſum vini concederet, ut annotavit *Leonhardus Rauvvolſius.* c. 8. ex cujus Relatione liquet, quod libenter hoc potu carerent, ſi vinum ipſis concederetur. *Petrus della Valle* Epiſtolâ III. Conſtantinopoli ſcriptâ refert, Quia Vinum Turcis non conceſſum, de ſuavitate & ſalubritate aquarum ſolicitos eſſe: multos tamen clam Vinum bibere. Allegat Dn. *Du Four* multitudinem abſtemiorum, qui non tantum nullam gratiam in vino inveniunt, ſed abhorrent ab illo, nec illud ferre poſſunt, quibus utique potus Café ad promovendam ventriculi coctionem fuerit utilis. Sed reſpondeo, quorundam ἰδιοσυγκρασίαν in præjudicium vini allegari non poſſe, & quoniam illa in iisdem hoc non admittit, vel in hoc potu, vel alia ratione quærit id, quod vinum præſtaret. Idem Dn. *Du Four*, dum commendare ſummopere potum Café allaborat, allegat etiam variis morbis laborantes v. g. febribus, cephalalgiâ, aliis; quibus vinum noxium, Potus Café proficuus. Reſpondeo, In quibus morbis vinum, quod alias vires inſigniter roborat & conſervat, noxium eſt, inter alia ſuccedanea Medici potum Café admittunt : imo non admittunt tantum, ſed & propter virtutes quasdam Medicas, quas vinum non habet, in quibusdam morbis inſigniter commendant, ut deinceps videbimus. Hinc vero minime ſequitur Europæos bene conſulere rebus ſuis, ſi dictâ ratione potui Café aſſueſcant, ut mos fiat, & deinde bibant, quod mos ſit bibere; ut nihil dicam de tota victus ratione Orientalium à noſtra valde diverſa. Unde, quando ob alias etiam cauſas, quæ tactæ fuerunt Diſp. de Potu Theé §. 20. variis ingeniis hunc potum videmus quotidie placere, & hic opinionum varietas toleranda.

§. 58. Utut autem perſuaſum plane nobis ſit, Europæos, inſtitutum ſuum, dum vinum promovendæ coctionis ventriculi cauſa bibunt, permutandi cum Potu Café, cauſam ſatis prægnantem nullam habere, attamen non negaverim, eſſe loca ubi Café vino utilius ſit. v. g. in regionibus calidiſſimis, ubi generoſiſſimorum vinorum ſpiritus, in corporibus æſtuoſis nimis mobiles & inflammabiles ſunt, & propter ſubitam ſpiritus ſeparationem, reliqua ſubſtantia acetoſitate aut tartaro nocet, febres propterea, cephalalgias, hæmorrhagias, pleuritides, peripneumonias faciunt; quæ forſan non poſtrema ex cauſis, quare Orientalibus lege Mahometis vino interdictum, quamvis apud Turcas legis ſanctitas ſola allegetur. Manet E. ſua Laus vino, ſua Potui Café. Sed ſicut vini, potûs medicamentoſi, cui Europæi aſſueti, virtutes in morbis ſatis perſpectæ; ita Potus medicamentoſi cui Orientales aſſueti, quia Europæi per comercia ejus compotes ſunt, effectus in corporibus, paulo diligentius in uſus noſtros expendemus.

§. 59. Antequam tamen de illis agamus ſpecialius, videtur operæ pretium, cum, quæ ad modum aliâs & morem bibendi pertinent, ſupra fuerint expoſita, denique disquirere, quoniam Orientales & Europæi in diverſas abeunt ſententias, An conſultum magis potum Café ſorbillare jejuno ventriculo, an poſt paſtum? Supra jam annotatum fuit, Orientales damnare uſum hujus potus jejuno ventriculo §. 45. & Dn. *Du Four* c. 3. commemorat illos perſuaſum habere, liquorem hunc jejuno ventriculo ſumptum in bilem converti, ac quicquid in ſtomacho offendit, in bilem mutare, ventriculum arrodere, lancinare, & extreme debilitare, membris omnibus notabilem languorem inducere, proſternere appetentiam, animum inquietum reddere, mœſtitiâ afficere, impatientes reddere, totius denique vires deijcere. Ipſe autem in memoriam ſibi revocans, Orientales non adeo magnam rerum Medicarum hodie peritiam habere, ſuſtinet dubitare, An conſultum ſit, in hiſce fidem habere illis, eosque imitari, dum nunquam jejuno ventriculo hunc potum admittunt; quod facto periculo, experientia docuerit, in noſtris Regionibus pro-

proficuum etiam fuiſſe potum Café iis, qui jejuno illum ſtomacho ſumſerunt, quamvis agnoſcendum ſit, pluribus prodeſſe poſt paſtum. Noti certe mihi, & Medicis eximiis, quorum amicitia fruor, non pauci, qui jejuno ſtomacho liquorem Café cum pauco ſaccharo ſumunt & à longo tempore ſumſerunt, & bene ſeſe habent. Ex hujusmodi & ſuis obſervationibus, confidenter ſatis, contra morem Orientalium, ſeu ut ipſe loquitur, *Quicquid dicant Orientales*, dum ſummopere commendat potum Café, contendit, quotidie, mane, jejuno ſtomacho, unum aut alterum pocillum ſorbillandum, inſequente abſtinentiâ per duas horas: Ingenue tamen fatetur nullam univerſalem regulam conſtitui poſſe, ob ſubjectorum & temperamentorum diverſitatem, cujus rationem habere, Medicorum ſit.

§. 60. Nos arbitramur, in eo Dn. *Du Four* bene conſulere Europæis, quod eos à nimia ingeſtione ſ. exceſſiva revocet, dum perſuaſum quandoque habent, potum illum, quacunque tandem copia hauriatur, nocere non poſſe: quia ſc. πᾶν τὸ πολὺ πολέμιον τῇ φύσει, ut loquitur *Hippocrates*. Scribit ille equidem, quocunque exceſſu hujus potus peccetur, non oriri hinc Cephalalgiam nec temulentiam, nec nephriticum malum, nec arthriticum; ſed tamen alia incommoda ex immodico uſu ſuccreſcere, ex ſequentibus patebit. 2. Sufficere plerisque omnibus unum, vel unum & alterum poculum, forſan in rigore accipiendum non eſſe. Nullus dubito, eſſe qui tria pocula eâdem εὐφορίᾳ exhauriant, ac alij duo. Poculorum etiam non eadem eſt magnitudo. 3. Tametſi Mahometani nimiopere ſibi videantur metuere à Potu Cafe jejuno ſtomacho; quia iſta ſymptomatum multitudo notata, forſan paucis viſa ab hac cauſa; attamen veriſimile eſſe, Experientiam ipſis hunc metum incuſſiſſe; Ipſos ſc. obſervaſſe, mane, jejuno ſtomacho ſumpto potu Café, & continuato hoc illius uſu, quosdam fuiſſe emaciatos & male ſe habuiſſe; nimirum qui ad ſiccitatem proni erant, & ad marcorem proclives. Nam & in noſtra regione obſervatum, ſi tales jejuno ſtomacho illum aſſumant, continuato hujusmodi uſu emaciari,

ciari, ſaltem magis quam ſi à paſtu eundem ſorbillent. Si rationem petis, revoca Tibi in memoriam, in quæ Grana Café reſolvi, oſtendimus. Eorum memor. D. *J. J. Waldſchmidt*, ait *In Hectica præfertur Potus Theé potui Café; in hoc enim Sal eſt magis acre & aduſtum.* Med. Rat. caſ. 74. Revoca etiam Tibi in memoriam, Potum Café ut ſuccedaneum Vini fuiſſe inventum: Sicut vinum jejuno ſtomacho hauſtum ſummopere ſiccat & extenuat deſignatos potatores, ita & potus Café. Sed confirmatur hoc ipſum annotatione Dn. *Du Four* c. 13. quod ſc. Uno ore Peregrinatores aſſerant, ubi in Turcia Mahometani vino abſtinentes, Café autem non niſi à paſtu aut ſaltem poſt aſſumptum aliquod edulium, ſorbillantes, & Græci nullam Café rationem habentes, Vini autem generoſioris imo Spiritus Vini Potatores ſtrenui, easdem incolunt urbes, eosdem pagos, illos quidem eſſe pingues, carnoſos, bene ſanos, robuſtos, non tamen ventricoſos: hos vero macilentos, ſubflavo faciei colore, bilioſos, animo ad excandeſcentiam prono. Sed ea de re inferius plura.

§. 61. Quando denique ad uſum in morbis Medicum pedem promovemus, quem jam ſupra cœpimus agnoſcere, quia quæ contra abuſum afferuntur, ad illum non ſpectant; notamus I. in genere, eſſe, qui elogio prædivite Café Medicamentis polychreſtis annumerant, & tantum non Medicinam Univerſalem conſtituunt. Recentiores autores qui de viribus Potus hujus etiam agunt, poſt *Proſperum Alpinum & Johannem Veſlingium*, conſentiunt, præter virtutes quæ paſſim celebrantur, innumeros optatos in corpore & morbis producere effectus. *Dn. Thevenot.* l. c. ſcribit, ſecundum receptam Turcarum opinionem, remedium eſſe Café ad omnis generis morbos, & ad minimum tot Virtutibus Medicis præditum eſſe, ac Potui Theé tribuuntur. *Petrus della Valle* l. c. aſſerit, Ex mente Turcarum ſingulariter ad ſanitatem conferre, & habere omnes virtutes, quæ in herba Theé laudantur, & plures inſuper alias. Confer Dn. *Du Four* c. 8. & Dn. *de Blegny* c. 2. fin. II. Magnam partem laudis tribui Café, quæ eſt aquæ calidæ, cujus elogia nos in Diſſertationibus de Potu calido recenſuimus,

mus; ſeu Café tribui quod vehiculi eſt. Si impetrare poſſemus, ut Decoctum Betonicæ vel Veronicæ, vel Roſmarini, vel Salviæ, conciliatâ ſuavitate, noſtrates calide haurirent eadem methodo, ego quidem nullus dubito, quin laudes iſtorum vegetabilium inſignes acceſſiones eſſent habituræ. III. Quoniam exotica ejusmodi præ domeſticis placent; & quia placent, cæteris paribus, aliis præferuntur; & Medicis ſæpe eundum, quâ itur; & ſecundum *Hippocratem* etiam, Aph. 17. Sect. I. dandum aliquid conſuetudini; ideo operæ pretium eſſe, quibus præcipue in morbis & Ratio & Experientia uſum noſtri potus probet, diſquirere.

§. 62. Meritò autem, primo loco, notamus ejus uſum in *Intemperie* totius corporis, & viſcerum præcipue illius utilem. In ſpecie *in frigida & humida.* ſc. ubi multum phlegmatis colligitur, & vinum vel non ſuppetit, vel lege prohibitum, vel aliud quid uſum illius excludit, ſalutaris hic potus non poteſt non æſtimari, ſi illius qualitates & analyſin memoriâ recolamus; actualem enim & potentialem calorem ad corrigendam illam intemperiem conſpirare, Regula contrarietatis nobis inſinuat. Hinc obſervatio Dn. *Bernier* Epiſt. ad Dn. *Du Four*, quod Turcæ, qui plerique temperamenti frigidi & phlegmatici, quibus religio vinum non concedit, quique leguminibus, lacticiniis, fructibus potius, quam carnibus veſcuntur, pane non fermentato utuntur, à potu Café quotidiano bene ſeſe habeant. Recte E. ſcripſit. Dn. *Henricus Mundius*, Medicus Anglus, *Coffa moderate ſumpta, eis qui ſunt frigidæ conſtitutionis & plenioris corporis habitus, ſæpè prodeſt.* Dn. *de Blegny* monet, ubi, ad digeſtionem & expulſionem impuritatum contumacium, natura opus habet aucto & quaſi febrili calore, abſtinendum eſſe à potu Café, quod fermenta extinguat, à quibus ejusmodi calor ſuſcitatur. Verum, quî modicus hujus potus uſus fermenta extinguat, aut calorem minuat, nos equidem non videmus, certi, frigore hoc non fieri: Immodicum vero, qui inundationem faciat, ſemper damnamus.

§. 63. In *Intemperie Corporis calida & ſicca.* id eſt, in Febribus, commoda quædam præſtare, didicerunt & docent etiam Europæi. *Dn. Monin* Epiſt. II. ad Dn. *Du Four*, exhibet Sorbitionem Café (interdum cum Aqua Pimpinellæ paratam) in declinatione paroxyſmorum febrium intermittentium, aut etiam in febribus continuis circa finem exacerbationis, ut vapores durante exacerbatione in cerebrum elevati, à quibus caput dolet, diſſipentur & eliminetur virtute diureticâ in & cum Urina, quicquid ſalſedinis & acrimoniæ à deflagratione in ſero ſanguinis relinquitur. Uſus hic Café quamvis multiplici experientia apud Noſtrates probatus non ſit, à ratione tamen alienus non videtur: & quia ſuffragantem author allegat Experientiam, experimentum facere non erit religio. Nam cum Diſſert. d. Pot. cal. quæſt. XI. & XII. probatum nobis ſit, non nullum Potus calidi in febribus eſſe uſum, virtute Café imprægnatum poculum facile admiſerimus, cum non occurrat quod obſtet.

§. 64. Porro autem idem annotat, urgente in paroxyſmo ſiti, pocillum Café ſitim melius extinguere, quam aliquot pocula Ptiſanæ frigidæ & exemplo rem illuſtrat. Verum enim vero, quamvis in uno vel altero ſubjecto ita evenire poſſe aut eveniſſe non negemus, attamen paucos reperias febricitantes, qui æſtuantes à potu frigidæ ſibi temperare valeant, paucosq; Medicos, qui hunc illis negare ſuſtineant; Hinc hi quidem certi, in febrium paroxyſmis ſymptoma, ſitim ſc. horidam & ipſum morbum Intemperiem igneam, magis urgere, quam quidem cauſa, ſatagunt afflictis ſine mora ſolatium ferre, tormentum ſitis & extremam calamitatem avertere, concedendo frigidam. Artis enim procerum mens eſt, ſatius eſſe, conceſſâ frigidâ febrem etiam producere, quam permittere, ut æger magnitudine febris & ſitis ſuperetur. Denique idem *Dn. Monin* commemorat, ſe in Febre quartana intermittente, ingruente horrore & frigore, non ſine ſucceſſu potum Café exhibuiſſe languentibus, hiſtoriâ Illuſtris Feminæ reconvaleſcentis uſum hunc declarans. Non tamen arbitramur, in principio acceſſionis Febris quartanæ

poſſe

poſſe commendari omnibus; quamvis illis concedatur, quos ſitis vehemens excruciat, ut tantum non exanimentur; ſicut etiam Dn. *Sennertus* aſſerit, in Intermittentibus ſæpe ſatius eſſe, calidum potius quam frigidum bibere, cum citius ſudent & minus lædantur, ſi calidum potius quam frigidum biberint: Et noſtratibus non infrequens, ne potu frigido motus Naturæ bene, quantum poteſt, operantis, ſubvertatur, notatis ægrotantibus juſculum limpidum calide exhibere.

§. 65. Ad Caput ſi reſpicimus, ad *Cephalalgiam* ſumopere commendari Café, legimus non ſemel in ſupra allegatis, & certiores reddemur, quando authorum verba de vi antihypnotica adſcribemus. Dominus *Veſlingius* Obſerv. Epiſt. ad Patr. Athanaſium Kircherum ſcribit. *Ceſſit idem*, ſc. decoctum, *in emolumentum qnoque capitis, cum non raro per* δευτεροπάθειαν *affici ſoleat.* Dn. *Du Four.* c. 12. ſcribit, Frequenti Experientiâ conſtare, Potum hunc dolores capitis ſolvere, quod vapores & humores ad caput repentes diffundat & diſſipet, novosque oriri impediat: imo eſſe, qui ſolo calentis potûs vapore in caput recepto, dolores mitigari obſervarunt, quod parti ejus volatili procul dubio debeatur. Addit, ſeipſum crudeli hemicrania per plures annos diſcruciatum, omnibus quæ Ars Medica alias ſubminiſtrat, fruſtra tentatis, ad potum Café, tanquam ad ſacram anchoram confugiſſe & priſtinam quietem hinc impetraſſe: hancque fuiſſe cauſam & occaſionem quod elogia Café ſcripſerit: quamplurimos alios à Cephalalgia liberatos uſu ejusdem, ubi ſc. per conſenſum ſtomachi aut inteſtinorum illa orta: Exempla à Cephalalgia liberatorum potu Café, volumen conſtituere, ſi enarrarentur, ſicut duo memorabilia commemorat. l. c. ſi vero à nimis exquiſito ſenſu Membranarum cerebri, aut inflammatione earundem, aut ab impetu ſanguinis, cauſa maligna & forſan aliis oriatur dolor, hunc effectum ab illo ſperari non poſſe. Exemplum inveteratæ Cephaleæ in Viro maxime Reverendo per potum Café extirpatæ legitur Ephemer. N. C. Germ. Dec. II. An. 3. Obſ. 198. ad quod Scholion ita habet, *Cum ſæpiſſime viderim laudatiſſimum Virum, durante paroxyſmo, vel poſt*

eum

eum, evomuiſſe materiam ſalſiſſimam, inſtar muriæ acerrimam, & fuiſſe quaſi ſomnolentum adq́; actiones torpidiorem, eo tempore quo doleret, facile eſt intellectu, quo pacto ſulphureæ & volatiles Coffi partes, ſalſuginem iſtam membranas rodentem attemperarint, & ſpiritus animales agiliores & ſubtiliores reddiderint. Et paulo poſt. *Magis proinde Practici noſtrates ſibi commendatum habebunt in contumaciſſimis Capitis doloribus Coffi uſum.* Dominus Willis ita, *Pro conſtitutione frigida & phlegmatica præditis, Cephalalgia ſc. laborantibus egenis, & ſæpe cum fructu ditioribus præſcribere ſoleo decoctum foliorum ſiccatorum modo Salviæ, modo Betonicæ, Verbenæ aut Roſmarini in aqua fontana factum & dein tincturâ pulveris baccarum Coffé impragnatum, bis in die ad* ℥vj. ℥viij. *calide ſumendum.* de Anim. Brut. Part. II. c. 2. Inter ea, quæ inſtar omnium ſunt in Cephalalgia, potum Café numerat Dn. *Joh. Jac. Waldſchmidt* Prax. Med. Rational. c. 1. Ex his, & intellecta pharmaci natura, manifeſtum eſt; quod & in quibus Cephalalgiæ ſpeciebus & quibus de cauſis, Potus Café in uſum trahi queat.

§. 66. Porro, quoniam Café partim impedire, ne Vapores adſcendant in cerebrum, partim purificare qui in cerebrum recepti ſunt, traditum eſt, in *Vertigine,* ubi vapores motum ſpirituum vitiantes accuſantur, commendari poſſe, intelligimus, & commendaſſe vertiginoſo legimus Dn. D. *de Muraldo,* Ephem. Germ. Dec. II. An. 8. Obſ. 5. *In Apoplexia* commendat Dn. D. *Joh. Jac. Waldſchmidt* in Notis ad Praxin Barbetianam. c. 2. *In auditus difficultate,* idem. Medic. Ration. caſ. 12. Et quicunque vaporibus ad caput adſcendentibus deprimendis accommodatum hunc potum agnoſcunt, materiam *defluxionum* ita non admitti ad caput, & partes ſubjectas ab illis præſervari, intelligunt. Iſtius in defluxionibus uſûs, præ cæteris, facit mentionem *Petrus della Valle.* l. c. adde quæ infra de Catarrhis adijciemus.

§. 67. Populi Orientales referente Dn. *du Four,* c. 12. exiſtimant, non ſolum ad capitis affectus mitigandos uſu interno prodeſſe, ſed perſuaſum habent Experientiâ ſuffragante, quod ex potu Café calido in *oculos* admiſſus vapor, illis male affectis opem ferat. Hinc morem obtinuiſſe, ut magna

par

pars potatorum, quando ſorbitio Café fervens in poculis illis offertur, antequam ſorbillent, illa oculis admoveant, ut his vaporem excipiant, illo viſum acui credentes. Quidam etiam, eodem annotante, affectu aliquo aurium laborantes, eodem modo liquorem ferventem auribus admovent, & vaporem ſ. halitum in aures admittunt, ac ſolatium inde ſibi pollicentur.

§. 68. Inter præcipuas autem laudes Potus Café celebratur, quod *arceat ſomnum, & narcoſin pellat*; imo inter primas; quia, quamprimum, ut §. 23. relatum, prima ſuſpicio Monachis ibi nominatis à cuſtode Camelorum vel Caprarum ſuggeſta fuit, periculo facto, illi ſtatim deprehenderunt, decocto illius ſomnum averti. Recentiores Peregrinatores, qui primis illis diligentius videntur excusſiſſe naturam fructûs hujus, iſtam enarrant tantum non omnes. *Petrus della Valle.* l. 2. ex fide Turcarum, ſcribit, ſoporem poſt cœnam fugare, & ideo qui ſtudiorum causâ vigilare cupiunt, ſeſe hâc potione præmunire. Dn. *de Thevenot*, in hunc ſenſum ſcribit, *Potio illa impedit ne vapores adſcendant à ventriculo ad caput, & per conſequens tollit capitis dolorem, & avertit ſomnum. Quando Mercatoribus noſtris exarandæ plures literæ, ipſisque animus eſt, totam noctem laborem continuare, unum & alterum pocillum Café ſumunt. Edouard Terry* recreare & excitare animum & ſpiritus, tradit. *Duloir* aſſerit, impedire ne vapores adſcendant in cerebrum. Dn. *de Bourges* ſcribit, purificare vapores cerebri. *Dn. Bernier* in Epiſt. ad Dn. *du Four* refert, Expergefacere, exhilarare multumque corroborare, vapores retundere, capitisque torporem & ſomnolentiam avertere. Dn. *du Four* allegat cujusdam *Dn. Daples* literas, qui ſcribit, Majorem partem eorum, qui de Café aliquid literarum monumentis conſignarunt, in eo convenire, illud habere vim arcendi ſomnum & excitandi à ſomno. Dn. *Willis* Anglus, cui nil quidquam ad plenam Experientiam defuit, hunc potum Café conſtituit Medicamentum antihypnoticum, quod ſomnum intempeſtivum arcet & narcoſin pellit, & nos reddit vigiles, aſſerens, *poſtquam à nuperis annis hic potus*

in Anglia in morem abyt, virtutem ejus pro ſomno abigendo, fere nullum eſſe, qui non, experimento facto, ſatis efficacem perſentiat; unde naturâ pharmaci probe excuſsâ, quam plurimis conſilium Medicum petentibus, illud comendavit. *Quoad cerebri*, inquit idem *& nervoſi generis affectus, exiſtimo me, ad eos interdum curandos, hunc potum adeo frequenter præſcribere, ut non alius quiſpiam magis: quippe ad Tabernas, ubi venditur iſte, Ægrotantes quosdam potius, quam ad pharmacopolia ablegare ſoleo.* Pharmac. Ration. Sect. VII. c. 3 & *Profecto in morbis & ægritudinibus plerisq; Cephalicis, viz. Cephalalgia, vertigine, lethargo, catharro & ſimilibus, ubi cum pleno corporis habitu & temperamento frigido, aut minus calido, atq; ſanguine aquoſo, adſint cerebrum humidius ac ſpirituum animalium ſegnities & torpor, potus Coffee magno ſæpe cum fructu ſumitur; nam asſidue hauſtus utramq; animæ partem mire clarificat & illuſtrat, atq; functionum quarundam nebulas omnes diſpellit.* Ita de quæſtione An? nullum dubium.

§. 69. Cauſam autem hujus virtutis antihypnoticæ & modum ejus agendi, plene & plane forſan nemo adhuc exhauſit. Dn. *de la Cloſure*, celebris Medicus apud Dn. *du Four* c. 12. partem ſubtilem & ſpirituoſam, de qua ex ſuperioribus certi ſumus, ait, participem eſſe nitri & ſulphuris, eamque magnam habere analogiam cum ſpiritibus animalibus cerebri; hinc hauſto potu Café à cœna, celerem fieri ſpirituum reſtaurationem; Verum ſatis certus, cuivis fas eſſe ſuppoſitorum petere probationem, non ſuffragante analyſi ſupra commemoratâ, facto ſaltu, ex configuratione minimarum Café particularum elementarium, cauſam eruere ſatagit. Minimas ſc. partis ſpirituoſæ particulas, aſſerit ejusdem quaſi eſſe craſſitiei ac figuræ, ac ſunt illæ ſpiritus vitalis, ac eundem habere motum: eſſe præterea magis uniformes & minus diſſipabiles, unde caput & actiones cerebri firmentur. Vinum equidem etiam habere ejusmodi particulas, non tamen ita puras, nec quæ ita bene reſpondeant illis, ex quibus ſpiritus animalis conſtituitur. Verum, quis quæſo me reddat certiorem de determinata particularum minimarum ſpirituoſæ Café ſubſtantiæ, & de ſpiritus animalis particularum,

craſ-

craſſitie, figura, proportione, motu proprio &c. Illa mente fingi, in doctrina ſupponi, ultro etiam recipi, nemini tamen obtrudi poſſunt, qui veritatis eſt avidus. Propterea ibidem denuo aliter ratiocinatur, de cauſa miri effectus ſolicitus. *Vigiliæ*, ait, *multum Spirituum conſumunt; Potus autem Café reparat illos : præterea credere poſſumus probabiliter, Calorem actualem Potus Café, ut ſorbillatur, & amarorem illius multum contribuere ad diſſipandos fumos ſeu vapores craſſiores chyli; & vim illius diureticam, in & cum urina, vacuare partem iſtius humiditatis, quæ ad ſomnum neceſſaria eſt.* Sed quæſo, nonne multa ſunt pharmaca, quæ ſpirituoſa ſunt, ventriculo etiam grata, diuretica denique, quæ tamen ſomnum arcendi nullam vim habent? Sed ecce iterum novum modum? *Interea*, inquit Dn. *Willis*, de Anima Brutor. Part. II. c. 5. *libet hic obiter annotare, propter ſimilem afficiendi rationem (qua nempe ſanguinis atrabilarij ac retorridi particulæ aduſtæ, una cum ſucco nerveo in cerebrum ſuffuſæ, pervigilium cient) etiam potum quendam Coffé dictum, cum à noſtratibus aut medice aut otioſe bibitur, ſomnolentiâ protinus abactâ, vigiliam inſolitam, ac facultatis animalis exercitium tam indefeſſum producere, ut à liquore iſto debita quantitate epoto, qui ſera nocte, aut ſtatim à compotatione aut paſtu uberiori, ſtudiis incumbere neceſſe habent, usque pervigiles facti, ardua quævis animi penſa ſine torpore perficiunt: Cujusmodi certe affectus cauſa eſt, quod potus iſte particulas aduſtas (quibus, ſenſu, tum guſtus, tum olfactus indice, ſcatet) mox ſanguini, ac dein ſucco nerveo inſinuat : quæ proinde agilitate & inquietudine ſua & cerebri poros usque apertos detinent, atq; ſpiritibus copula quavis alia & narcoſi exutis, œſtra quædam ac ſtimulos, à quibus ad munia ſua diutius exequenda excitantur, addunt.* Eadem hæc repetit *Pharmaceut. Rational.* l. c. Illuſtrationis gratia hæc addens. *Ad ſomnum ineundum hæc duo neceſſario requiruntur, quorum modo unum, modo alterum in efficiendo prius ac potius exiſtit. Nimirum oportet Cerebri exterioris ſive corticis ejus poros & meatus omnes à liquore ibidem, à ſanguine velut extillato ac inundante inferciri plurimum ac impleri, proindeq; occludi; dein præterea ad effectum iſtum acciendum, opus eſt, ut ſpiritus animalis poris & meatibus illis excluſi, ac inſuper particulis nutritiis & ſe-*

 roſis

roſis ſæpe onuſti, verſus cerebri meditullium ſe recipiant otio indulturi. Circa hæc penſa ad ſomnum requiſita, non ſemper unus idemq; ordo eſt. Quandoq; enim Spiritus animales primo & ſponte ſua iſthæc ſpatia derelinquunt, ſucco nerveo in eadem inanita mox irruente; interdum vero humor nerveus cum ſero uberius ſuffuſus, meatus iſtos primo invadit, ſpiritus exinde licet invitos propellens ac intus cogens. At vero Operatio Coffeé utriſq; his effectibus contraria videtur. Nam ſtatim à potu ejus particulæ aduſtæ ſumme agiles, ac impigre in ſanguinem delatæ, liquorem ejus nonnihil fundunt, ſeroſo latice verſus renes & habitum corporis detruſo; porro, illæ cerebrum adpellentes, poros ejus facillime aperiunt, quos & mobilitate ſua valde apertos detinent: dein ſpiritibus illæ accreſcentes, eos particulis quibusque aliis gravativis, tum nutritiis denudant, adeoq; leves & pernices ubiq; in motus cient, atq; per totum Cerebri ambitum, oppletione gravi & obſtructione liberum, expandi faciunt. Ingenioſa hæc cogitata Dn. *Willis* libenter accipimus & partem mirabilis effectus dicto modo contingere, credimus, plene tamen & plane illum explicare, adhuc dubitamus: nam ſi hunc effectum præſtaret, quatenus particularum aduſtarum particeps eſt potus, quales in ſanguine atrabilario & retorrido ſupponuntur, liquores correcti pane non ſine aduſtione toſto, & ſimiles, ſaltem rudimentum aliquod ejusmodi operationis oſtenderent. In re ipſa E. acquieſcentes, aliquali cauſæ illuſtratione ſumus contenti. Hincq; nulli dubitamus in ſomnolentia nimia, præmiſſis præmittendis, horâ octavâ matutinâ & quintâ pomeridianâ hauſtum Café, cujus liquor ſit decoctum foliorum Salviæ aut Rosmarini viridiuſculum, cum Dn. *Willis* commendare. v. Tr. d. Anim. Brut. Part. II. c. 4. Exemplis rem confirmatam vide ibid. Obiter notamus, ſacris intentos, & ad prædicationem Verbi Divini attentos, forſan non peccare, ſi hauſto uno vel altero, antequam templum ingrediantur, pocillo, à ſomnolentia ſe præſtent imunes.

§. 70. Occaſione facultatis antihypnoticæ Dn. *du Four* perſtringit *Petrum della Valle*, quod ſcripſerit, ſi ex vino & Café adornaretur, ſicut ex aqua & Café potus, videri, eſſe poſſe Nepenthes Homeri, quod Helena ex Ægypto obtinuit; unde etiam illud ad nos pervenit; Ex duplici autem ratione

ſata-

ſatagit probare, evidenter illum falli. 1. quod Café cum vino ſumptum ad palatum minime eſſet (ſeroit un tres-mechant ragout) 2. quod Homerus ſuppoſuerit, Nepenthes fuiſſe herbam Narcoticam, cum Café ſomnum arceat, & arceret adhuc magis, ſi ſpicula vini accederent. Verumenimvere pace illius, quamvis 1. certum ſit, quod ex pulvere torrefacti & uſtulati Café & vino, gratus & ſuavis potus non conficiatur; certum etiam ſit, factâ infuſione in vino, ut periculum fecimus, nec tincturam nec unctuoſitatem extrahi; (quod tamen fit, ſi in aqua ſimplici infundatur) certum etiam ſit, infuſione illa gratiam vini minui; attamen non repugnat, aliâ ratione quam torrefactione & uſtulatione, ut vulgo fit, ſpiritibus granorum exaltatis & ſale volatili à vinculis magis liberato, illa ita reformari poſſe, ut in vinum deponant vim ſuam ſine nauſea. 2. Homerum ſuppoſuiſſe, Nepenthes fuiſſe herbam Narcoticam, cum antiquitatis monumentis male cohæret. Maló autem hoc declarare verbis Viri Medici in Antiquitate verſatiſſimi, Dn. *Johannis Antonidæ van der Linden.* Doctoris & Profeſſoris in Academia Lugduno Batava celeberrimi, Select. Medic. X. §. 144. *Ejuſmodi potio*, inquit, *quæ facit obliviſci malorum, νηπενθὴς dicta fuit à Poëta, Odyſſ. Δ. 220. Plinius XXV. 2. Nobile illud Nepenthes oblivionem triſtitiæ veniamq́ afferens. Qualis ea potio, incertum. Poetam volunt hoc dicere, Helenam aliquod medicamentum ſomniferum vino immiſcuiſſe, & bibendum marito atq́ Telemacho dediſſe. Quod equidem veriſimile non eſt. Hoc enim agebat, ut exhilararet ipſos, triſtitiamq́ animis depelleret.* Triſtitiam interim animis depellendi nulla hactenus obſervata in Café facultas.

§. 71. Denique dum ad *Caput* adhuc reſpicimus, Potus noſter non tantum *non inebriat*, etiamſi totæ noctes ſorbillando continuentur; (Cujus rei memores Angli, turbulento rerum ſtatu, thermopolia numeroſa valde, ubi Café Potus adminiſtratur, claudi voluerunt; quia à ſeditioſis hominibus, inter compotationes ſemper ſobriis, majus periculum, quam ab iis qui ſtrenue litant Baccho.) ſed & *ebrietatem ſolvere* ſerio inculcat Dn. *Du Four*, c. 9. niſi vino plane ſint ſe-

 pulti

pulti: Exemplo faceto rem confirmare ſatagit, quod ne gratiam perdat, Ipſius verbis adſcribo. *Un de mes amis*, ait, *s'eſtant laißé ſurprendre aux agréements du vin, ſe mit à jouer au Piquet apres le repas; il perdoit ſon argent, parce que les fumées du vin, luy faiſoient voir cœur pour carreau; je le tiray a part, & luy fis boire une bonne taſſe de Café, en ſuite de quoy il revint au jeu, l'eſprit & la vuë auſſi libres, qu'il les avoit eüs à jeun.* Quem ſupra allegavimus, Vir maxime reverendus ait. *Cum Aulicorum plures capiti temulento hoc potu mederi vidiſſem; ejus & ipſe in capite ſobrio feci periculum, & quidem feliciſſime, utinam ad finem usque vitæ,* Ephem. Germ. Dec. II. An. 3. Ubi Scholion. *Quin & Bibulis hunc commendaremus, ut crapulam ſibi fugarent, aut ad minimum cerebella à potatione turbulenta nova ſerenitate irradiarent, ſi æquum foret, Remedia præſcribere ut ingluviei commodius litare queas!* Medicorum autem eſt, Affectionibus p. N. quærere auxilia, etiamſi periculum ſit, ne æger, recuperatâ valetudine, illis abutatur.

§. 72. Sed, ſomniferum quibusdam eſt, ais? Somnum quibusdam conciliare, probatum eſt apud Dn. *Du Four*, ex Obſervatione Domini *de la Cloſure*, inter alia exemplo Domini *Ferrand*, Decani Medicorum Lemovicenſium, qui morbo quodam detentus, urgentibus vigiliis, quotidie ſub veſperam hauſit pocillum Café, quod ſomnum ipſi certò conciliavit. Verumenimvero, ſi ad id quod ut plurimum obſervatur, reſpicimus, tum hiſtoria Medica, tum Experientia plurium etiam apud nos, atque etiam noſtra, nobis inſinuant vim antihypnoticam, quæ in eo celebratur. Quod vero unum vel alterum exemplum contrarium effectum oſtendens attinet, Reſpondemus; Sicut Medicamentum diureticum vel diaphoreticum non deſinit pro tali haberi, ſi ad ejus uſum, in uno vel altero ſubjecto, ille effectus ſequatur, qui purgantium quaſi proprius eſt; nec Medicamenta Purgantia deſinunt eſſe purgantia, ſi cui priapiſmum excitarunt; ita Café non deſinit eſſe antihypnoticum, etiamſi in uno vel altero ad uſum illius, ſomnus, ſit ſecutus, ſc. per accidens, interve-

niente

niente aliâ cauſâ, quæ tamen, ubi de circumſtantiis non conſtat, non facile determinatur.

§. 73. Sed & Pectori Potus Café accommodatus. *Dominus della Valle* l. c. nominat *Catarrhos* inter affectus, in quibus Turcarum experientiâ ille ſit admodum utilis. Declaravimus autem Diſſert. de Potu Calido, Potum Calidæ convenientem eſſe illis, qui catarrhis tentantur, experientiâ tum veterum, tum quotidianâ, & ratione, quam hic repetere operæ pretium non videtur. Cum vero effectus Café, cum eo quem præſtat Calidæ potus, egregie conſpiret, ultro intelligitur, Catarrhoſos in potu Café invenire medicinam. Unde nulli dubitamus, hunc illis commendare. A Dn. D. *Johanne Daniele Horſtio* introductum, in Curatione Catarrhi proficuum Potum Café, notat Dn. *Welſch* de Ven. Medin. c. 12. Illum etiam Dn. *D. Laurentius Straus*, in Diſp. de Potu Coffi, refert Francofurti primum in uſum Medicum induxiſſe & aliquot ægris cum ſucceſſu propinaſſe. Sicut vero ſalutarem in Catarrho pronunciamus potum Café, ita & in affectibus pectoris aliis, *Tuſſi* v. g. *Spirandi difficultate, aſthmate*, eodem, quo ſupra uſi, argumento. Oſtendimus ſc. l. c. affectus verbo indicante Aetio, in Aſthmate, Pleuritide, Peripneumonia, Tuſſi aliisque, commodum ex Potu calidæ ſperare poſſe, qui illis tentantur: quanto E magis, ſi calida virtute Café, quæ cum actione illius conſpirat, ut ex qualitatibus & analyſi illius ſupra propoſita intelligitur, eſt impregnata. Rationi non poteſt non reſpondere experientia. Dn. D. *Jacobus Sponius*, Medicus Lugdunenſis, poſt Parentem Carolum percelebris, fidem facit, ſe ſæpiſſime cum ſucceſſu hunc potum exhibuiſſe illis, qui multum phlegmatis exſcreabant aut Aſthmate laborabant, ap. *Dn. Du Four* c. 11. ubi plures læſi pectoris per Potum Café curationes enarratas invenies.

§. 74. Præcipue autem laudatur *Lac Cafetatum* ut vocant, i. e. Lac virtute Café imprægnatum, cujus authorem, qui primus introduxerit uſum, ex traditione quorundam, idem nominat Medicum Germanum nomine *Neuhofium*, qui ejus mentionem faciat, in Deſcriptione Legationis Batavo-

rum

rum ad Chinenſium Imperatorem. Verum, pace Viri curioſi, procul dubio, ut alienâ, ita & lubricâ traditione, non inſpe-ctâ ipsâ Deſcriptione, nititur. Nam *Dn. Neuhofius* 1. nec ipſe ſe Medicum profitetur, ſed notatæ Legationis Ephorum Superiorem. 2. Nec ſcribit, ſe juſculum, quod vocat fabaceum, adornaſſe, aut uſum ejus introduxiſſe. 3. Ne quidem cogitavit de Café, quando juſculum ſuum, fabaceum ipſi appellatum, deſcribit. Nam poſtquam p. 348. deſignavit, quomodo aliter à Chinenſibus, aliter à Japonenſibus potus Cha, id eſt, Theé, ut ſuo loco oſtendimus, præparetur, addit, quosdam Tartaros & Sinenſes, præcipue autem Magnates & Proceres, aliter etiam paratum ſorbillare, & in pretio habere. Parari autem hac ratione. Manipulum unum vel dimidium Cha, id eſt, foliorum Thée infundi in ſufficienti quantitate Aquæ ſimplicis ferventis, hinc admiſceri quartam partem Lactis bullientis, addito momento ſalis. Pag. autem 57. idem memorat, quare juſculum fabaceum vocarit, cum Legatis, quorum Ephorus ipſe erat, in convivio, quo ipſi excepti erant in prima ſtatim menſa, hic potus offerretur; externâ ſcil ſpecie ſibi viſum juſculum fabaceum. Hoc itaq; cum Lacte Cafetato non erat confundendum.

§. 75. Lac autem Cafetatum verum An & quomodo Orientales præparent, nulla invenio documenta. Dn. autem *Monin* Medicus Gratianopolitanus, qui in uſum id traxit, & ægros illo reſtituit, ut patet ex ipſius literis ad *Dn. Du Four* c. 11. ita docuit adornare. Lactis vaccini quantum capit ſcutella vulgaris, committit ſartagini minori; quando videt bullas elevari, cochleare unum ſeu ℥iij. præterpropter, Café modice admodum torrefacti (quia aduſtum ingratum valde lacti conciliaret ſaporem) ſparſim admiſcet, ne in grumos pulvis cohæreat: poſt modicam admodum ebullitionem, retractâ ab igne ſartagine, pulvere brevi ad fundum præcipitato, Lac in aliam ſcutellam elegantiorem decantatur, ſuper cochlear unum Caſſonadæ. Hoc jubet ſorbillare ægrotantes calidè quantum poſſunt, & abſtinere à cibo per 4. horarum ſpatium. Ipſe autem *Dn. Du Four* alium etiam communica-

tum

tum ſibi modum præparandi lac Cafetatum enarrat, ſecundum quem, ne lac ſpiſſius reddatur, ſorbitio Café modo ſupra explicato adornata, lacti admiſcetur; aut ante lac, aut poſt lac, ſorbitio ordinaria Café exhibetur; quod fere perinde ſit, cum in ventriculo mixtio fiat, etiamſi unus liquor poſt alterum ſit ventriculo ingeſtus. Et quamvis hæc mixtura videatur ingrato ſapore minus placere, attamen, ut ipſe aſſerit, non eſt ingrara paláto, præcipue quandó Café lacti incoquitur ad conſiſtentiam paulo craſſiorem, quia tum accedit ſapor ad Chocolatæ ſaporem, quem omnes laudant; Ego novi non unum, qui ſaporem Lactis Cafetati collaudet. Paulo ante laudatus *Dn. Monin.* cum notatam Epiſtolam ſcriberet, à 5. vel 6. annis ægrotantibus lac Cafetatum exhibuit, in omnibus morbis ubi Lactis cura alias commendatur, addens, nunquam male rem ſucceſſiſſe: modo vaccinum modo aſininum convenientius viſum; admiratione autem dignum eſſe, quod ejusmodi lac non coaguletur in ventriculo, nullas oppilationes faciat, vaporibus non petat caput, acrimoniam humorum mitiget, fermentationes exceſſivas attemperet, tuſſim ſiſtat, nutriat & pinguefàciat ægrotantes. Ad quorum phænomenων cauſas ſpecialius explicandas hic non licet excurrere; quas tamen examen & analyſis Spagyrica in genere ſubminiſtrant. Ipſe Dn. *Monin* periculo in ſe facto didicit, & ſuo exemplo certior factus, docuit alios, ventriculum ineptum ad lactis curam, lac Cafetatum admittere cum εὐφορίᾳ, ita ut, qui à lacte Aſinino in incipiente phthiſi nullum ſolatium impetrare potuerunt, uſu lactis Cafetati reſtituti fuerint; quod & exemplo Uxoris ſuæ ulterius illuſtrat, quæ à ſedecim annis phthiſica, febre acutâ aliisque Symptomatibus correpta, extreme extenuata, non proficiente lacte aſininò, lacte Cafetato fuit in integrum reſtituta.

§. 76. Celebritatis hujus Potus magnam partem conſtituit, quod *coctionem Ventriculi mirabiliter promoveat* ſicut Vinum, & quod Gentes Aſiæ, Africæ, & Europæ, quibus Lex Mahometis vino interdicit, dicto potu, eum in finem, cum ſucceſſu utantur. *Ægyptij*, inquit, *Proſper Alpinus* l. c.

utuntur ejus decocto ad roborandum ventriculum frigidiorem adjuvandamq; concoctionem. *Veſlingius* ad hunc locum. *Potus Café ſtomacho nauſeam non infert, quantumvis largius decoctum hauriatur nec intenſiore gradu caloris eidem infeſtum.* *Petrus della Valle* ſcribit, *Perſuaſum eſſe Turcis, coctionem Ventriculi juvare*; *Dn. de Thevenot.* ita. *Conducit ad confortandum ſtomachum & juvat digeſtionem* *Eduardus Terry* Anglus aſſerit, maxime digeſtionem juvare *Duloir* ſcribit, Turcas illius in ſtomacho effectus experiri mirabiles. Unde facile intelligimus, in ἀπεψίᾳ, δυσπεψίᾳ, præcipue ubi vinum propter circumſtantias morbi vel perſonæ non admittitur, ſuam præſtare operam, quam indubiam vocat Dn. *du Four*, poſt allegatorum Scriptorum & Peregrinatorum aſſertiones.

§. 77. Artis Proceres *Hippocrates & Galenus* inter ſtomachica facile admiſiſſent hunc potum, ſi ipſis innotuiſſet quia amaroris evidenter eſt particeps, amara ventriculo amica ſunt, & corruptioni reſiſtunt & abſtergendi vim habent. Admiſerunt eum propterea facilius ſagaciores Naturæ ſcrutatores & Medici, ſuccorum Ventriculi, & partis utriusque, ſubtilis nempe ſeu volatilis, & craſſioris ſeu terreſtris Café naturâ probe excuſſâ: intelligentes ſc. volatilem & ſubtilem, quæ in potu Café eſt, ſubſtantiam unde leviſſima adſtrictio, fermentum Ventriculi ſæpe corrigere, quo bene ſe habente, & digeſtio & coctio & diſtributio ventriculi felicius abſolvuntur, acidæ p. N. ſi adſunt, cruditates franguntur, corruptio excluditur, coagulatio impeditur; unde morborum plurimorum rudimenta deſtruuntur, quæ relicta in coctionibus ſequentibus non corriguntur. Et qui ita ratiocinantur, ad experientiam cordate provocare poſſunt, & unam inſtar omnium eſſe poſſe, arbitrantur, quando ſc. nobis revocamus in memoriam, Turcas aquam bibentes & veſcentes leguminibus, lacticiniis & fructibus potius quam carnibus, manducantesque panem azymum, non bene coctum, vitiis ventriculi rariſſime laborare; cum tamen ejusmodi victus ratio, ad inferendam ventriculo vim, omnino ſit comparata. Neque enim adparet, unde conſervetur integritas

actio-

actionum ventriculi, quam quod potum Café in quotidiano habeant uſu. Quamvis enim aliis potuum generibus, Sorbet, Choſaf, acido Cedri utantur, attamen horum ingredientia digeſtionem coctionemque ventriculi promovere, cruditates & morbos inde dependentes avertere, nemo principiis Medicis mediocriter imbutus agnoſcet. Exempla reſtituti per potum Café ventriculi, vide ap. Dn. *du Four.* c. 9.

§. 78. Idem hinc non male infert, *Lumbricorum* generationi reſiſtere; *Vomitum* per accidens, cruditates glutinoſas lentas, viſcidas diſſolvendo, & quaſi fundendo fluxiles reddendo, excitare, & liberare ægrum à pertinaciter, glutinis inſtar, fundo & lateribus ventriculi adhærentibus humoribus: & viciſſim ſiſtere, vomitiones, quando acidi humores ſalſive vomitûs ſunt cauſa, quorum acies potu Café quaſi obtunditur. Profuiſſe contra dolores ventriculi à nimia aciditate, teſtatur *Du Four.* c. 11. *In Colica* commendatur etiam, quæ à pituita craſſa, lenta, viſcida, vitrea, ortum habet, quam fundit reſolvit & mobilem facit.

§. 79. *Viſcerum obſtructiones* reſerare primi Obſervatores tradidere. *In Tumoribus hepatis lienisq́; frigidis & antiquis obſtructionibus, felici cum ſucceſſu decoctum multos dies experiuntur.* verba ſunt. *Proſperi Alpini.* l. c. *Cum frigidi & craſſi ſucci viſcera communesque corporis ductus noxio infarctu impediunt, decoctum ex toſto contuſoq́; nucleo præferendum eſt.* ſcripſit *Veſlingius.* l. c. Recentiores omnes in genere conſentire, ad reformandum & eliminandum ex corpore phlegma, inſignem hunc potum afferre utilitatem, quæ collegit Dn. *Du Four,* teſtantur. Dn. D. *Möllenbroccius* Tract. de Arthritide vaga Scorbutica c. 13. ſcribit *Decocti Café uſum olim Perſianis, Arabibus & Turcis ſolum notum fuiſſe; jam vero in Suecia, Dania, Anglia, Hollandia contra Scorbutum communem eſſe.*

§. 80. In ſpecie commendatur ad *ſuppreſſionem menſium, Chloroſin* & alia *uteri vitia. Uterum maxime reſpicere videtur; ipſum enim excalefacit, obſtructionesque ab eo aufert. Sic enim in familiari uſu eſt apud omnes Ægyptias Arabumq́; mulieres, ut ſemper dum fluant menſes, ipſorum vacuationem hujus decocti*

 fer-

ferventis multum paulatim ſorbillantes, adjuvent; ad promovendos etiam in quibus ſuppreſſi ſunt, uſus hujus decocti, purgato, corpore, multis diebus utiliſſimus eſt. Verba ſunt *Alpini* de Plant. Ægypt. c. 16. Et lib. de Medicina Ægyptiorum IV. c. 3. iſta habet. *Cum ego animadvertiſſem mulieres, quibus cœperint menſes fluere, ad eos adjuvandos de eo (decocto ſc.) calidiori ſemper paulatim multum ſorbillare, apud illasq; omnes, ad juvandam eam evacuationem in uſu eſſe frequentiſſimo, cœpi illâ edoctus experientiâ, in omnibus illo uti, quibus aliquam ob cauſam purgatio-menſtrua deſtitiſſet; quod quidem feliciſſime multis eveniſſe vidi, exindeq; didici, hoc genus remedij, pro evocandis menſtruis ab uteri obſtructis venis, eſſe præſtantiſſimum: Poſt univerſalem tamen corporis vacuationem, mane jejuno ſtomacho, iſtud decoctum aſſumtum efficaciſſime menſes provocat, temporeque, quo multis cum vehementibus doloribus minute difficulter exeunt, eis præſentaneo eſt auxilio.* Veſlingius ad priorem locum, contentus fuit, ad omnem infarctum ad omnes obſtructiones comendaſſe. Dn. *Du Four* ſcribit, plures auctores aſſeverare, provocare menſes, obſtructionibus uteri ſolutis; Paſſiones hyſtericas, diſſipatis vaporibus, tollere; infeſtantes, fluentibus Catameniis, dolores mitigare; puerperis ad promovenda lochia propinari poſſe, ſubjunctâ experientiâ Domini *de la Cloſure*, celebris Medici Santonenſis. Aſſenſum ſuum negare vix ſuſtinuerit, qui memor eorum, de quibus Analyſis ſupra nos reddidit certiores, facile capit, potum tantum non ferventem, pluries hauſtum, ejusmodi pharmaco imprægnatum, calorem naturalem ſuſcitare, prava ſanguinis fermenta reformare & emendare, quod in eo p. N. craſſum attenuare, quod lentum viſcidumve incidere & ad excluſionem diſponere. Dn. *de Blegny* monet, gravidas & hæmorrhagiis uterinis obnoxias, caute debere admittere potum Café, quod, Experientiâ Magiſtrâ, vim habeat pellendi per uterum.

§. 80. In memoriam ſibi revocantibus, quæ ſupra de qualitatibus & elementis Café dicta ſunt, difficile non eſt concipere, quare Turcæ *hydropi* minus obnoxij ſint, quam Europæi, & dirus ille morbus Turcarum paucis ſit cognitus,

&

& quare in Anglia modo Hydrops & Podagra affectus ſint rariores; ab eo ſc. tempore, quo Potus Café Anglis factus eſt familiariſſimus; quam obſervationem Londinenſes ante 18. præterpropter annos publici juris fecerunt, annotante etiam hoc Dn. *Du Four* c. 10. Cum hoc dicere auſim, ſi noſtrates bibaces hanc lympham biboſi in tempore admitterent, forſan tandem tanto numero non eſſent, qui à diro hydrope ſibi metuerent, aut hunc haberent viam ad mortem. | *Dolorum* etiam *arthriticorum* minus futurum, ſi damnato Bacchi & Veneris cultu, Lympha hæc benigna, ſecundum ea quæ dicta ſunt, admitteretur. Qui diu in locis Orientalibus, ubi Potus Café omnibus familiaris, verſati fuerunt, uno quaſi ore aſſerunt, Podagram inter rara numerari. Inter eos nomen ſuum profitetur Dn. *Jacobus Sponius*, cujus ſupra mentionem fecimus, qui doctis oculis Orientem perluſtravit. Exempla Podagricorum qui doloribus atque cruciatibus per continuatum uſum Potus Café ſolatium impetrarunt vide collecta à Dn. *Du Four*. c. 10. & 11.

§. 82. Quem morbum *Hypochondriacum* vocant & *Scorbutum*, cum hi quidem morbi humorum Tartareorum, acidorum, acetoſorum, ſalſorum & ſæpe quadantenus corroſivorum apparatu conſtituantur, & in illis tum ratio, tum experientia hactenus proficuum magis nihil invenerit, quam Medicamenta vegetabilia quæ ſale volatili abundant, cum levi quodam amarore, cujusmodi ſunt Cochlearia, Naſturtium hortenſe & aquaticum, Anagallis aquatica, Armoracia, Eruca, Sinapi, Trifolium fibrinum, Antiſcorbutica vulgo dicta; quid quæſo obſtat, quo minus de Café ſubſumtionem faciamus? Rationes facile deduxeris ex qualitatibus; præcipuas autem tacta ſupra phænomena & analyſis ipſa Spagyrica ſubminiſtrant. Experientiam ſi deſideras, en multiplicem. Scribit Dn. D. *Valentinus Andreas Möllenbroccius* Tract. de Varis c. 13. *Decocti Cove uſus olim Perſis, Arabibus & Turcis ſolum notus fuit; jam vero in Suecia, Dania, Anglia & Hollandia etiam contra Scorbutum communis eſt.* In atrophia ſcorbutica commendavit *D: Waldſchmidt*. Med. Ration. caſ. 42.

§. 83. *Dolores Nephriticos & calculi generationem* quomodo avertat Potus Café, intelligimus, ſi nobis revocamus in memoriam, coctionem illum promovere ventriculi, viſcerum fermenta debilia exaltare, exorbitantia mitigare, obſtructiones reſerare, vias expedire, ut in & cum ſero, quæ renibus nocitura erant, per vias urinarias ſecedant. Magnum iterum pondus addit Ratiocinio, quod ſupra laudatus celebris peregrinator in Obſervationibus ſuis annotarit, Sabulum, arenulas, Calculum in renibus Orientalium, qui potui Café indulgent, rarius ſubnaſci, ap. Dn. *du Four*, c. 10. In *Urinæ ſuppreſſione* inter prophylactica ipſi vindicat locum, Dn. *D. J. J. Waldſchmidt* Med. Rat. caſ. 45. quod acidum quodvis & auſterum egregie compeſcat & corrigat.

§. 84. Dn. *Du Four* deniq; notat, qui Obſervationes ſuas de Utilitate Potus Café publici juris fecerunt, omiſiſſe hanc laudis partem, quod accommodatum etiam ſit remedium in *Diarrhœa & Dyſenteria* curanda; idque exemplo & literis ex Oriente ad ipſum datis confirmat c. 10. ſub finem. Et facile quidem intelligimus, quod potus actu calidus plerumq; non ſit inconveniens: quia læſa inteſtina potu frigido magis læduntur & frigido potui adſuetis, parce bibere, aut non bibere præcipuum auxilium eſt. Modica etiam in potu iſto adſtrictio & vis abſterſiva ad ea pertinent, quæ natura affectuum intellecta indicat. Et cum ventriculum & inteſtina foveat, & actiones hujus promoveat, quo reſpectu à Turcis vino ſubſtituitur, tanto facilius admittitur. Interdum tamen potus efficacius adſtringens, Vinum rubrum ſtypticum, aqua chalybeata, decocta ex Vegetabilibus adſtringentibus requiruntur, ubi potum Café imparem eſſe Medici ſunt certi. Et hactenus quidem de affectibus, in quibus Potus Café utilis fuit obſervatus.

§. 85. Quamvis vero prænobiles hactenus fructûs Café, & inde parati potûs enarratæ ſint virtutes, non defuerunt tamen, qui tenuiter, ita ut fit, de illis ſentirent. Dn. *Veſlingius* videtur quoſdam notaſſe, in Epiſt. ad Patr. Athanaſ. Kircherum ſupra allegata, qui de latente in pharmaco mali-

ligni-

lignitate cogitarunt, vel etiam verba fecerunt, quando ait. *De latente in Coava malignitate nec mihi nec aliis, qui diutiſſime in Ægypto degerunt, ſuſpicio nata unquam fuit, adeoq; nec de corrigentibus cogitatum. An autem in hoc fructu alibi producto, virus quoddam ſeſe extulerit, nullo hactenus exemplo diſcere potui.* Dn. D. *Valentinus Andreas Möllenbroccius* Tractat. de Arthritide vaga Scorbutica. c. 13. refert. Dn. D. *Chriſtophorum* Keyling/ Phyſicum Islebienſem ſibi narraſſe, ſe ab Armeniano quodam accepiſſe, quod ex crebro Potus Café uſu, membra exteriora contrahantur; verum hujus quidem, ut obſcura eſt authoritas, cujus etiam Dn. D. *Möllenbroccius* vix rationem habet, ita, reclamante Experientiâ, ab omnibus inſuper habita. *Cornelius Bontekoe* Tractatu Belgico primùm, deinde Germanico Idiomate edito, de Hominis Vita, ſanitate, morbo & morte. p. m. 469. 470. quamvis ſuas etiam Potui Café (modo prærogativa Potui Thée concedatur) tribuat laudes, attamen ſuſpectas eaſdem reddit, quando paulo poſt ſcribit, fuiſſe, qui fabas, caſtaneas, ſiliginem, triticum, panem, placentas ſimili ratione torrefactioni ſubjecerunt & potum eadem methodo inde adornarunt: ſe, periculo facto, animadvertiſſe, illum Potui Café non cedere bonitate; curioſos etiam Anglos, illum pro potu Café oblatum, ab hoc diſtinguere non potuiſſe. Aliâs magni non occurrunt Vituperatores hujus fructûs, præter Dn. D. *Simonem Pauli,* Medicinæ Profeſſorem Haffnienſem percelebrem, qui ſummopere in Potum Café invehitur, ac dum contra Potum Thée declamat, Potum Café infamem reddere nititur. Verba ejus ſunt Comm. de Abuſu Tabaci & Herbæ Theé. p. 38. a. *Uſus herbæ Theé, ſi recens ex China in Europam inferri poſſet, præ reliquis duobus Medicamentis, Chocolata & Coffi, tolerandus adhuc eſſet: Aſt Coffi minime omnium, ceu cujus decoctum Chavvæ, corpora animosq; Perſarum omnino effœminat; quos cum imitamur, hoccine eſt indurare corpora? quod ſtudium in Germanis nobis tantopere olim* Julius Cæſar & Cornelius Tacitus *prædicarunt? Ex ſuperioribus, cum de Abuſu Tabaci agerem, notum ex Viganeni libro de Moribus Turcarum, Amurethem IV. Orientalis Imperij Tyrannum ideo ſubditis ſuis capitali edicto interdixiſſe omnem Tabaci uſum, quod veri-*

tus

tus ſit, ne nanciſceretur ſteriles ſubditos: Et nos Europæi, incauti ob u- ſum Cabvvæ aut Coffi aquæ, pergemus, ut ita dicam, emaſculare nos, in- ſtar Perſarum, qui ſterile conjugium fœcundo præferunt longe Europæis, teſte Oleario, libidinoſiores: qui valeant & ſuum ſibi Coffi aut Cabvv- aquam habeant, ſorbeant ad ſatietatem, dum inepti conjugio ſint. E paulo poſt. *Quod Europæis utiliſſimum hoc ſit Medicamentum, Veſlin- gius defendat, non ego, qui diverſus ab illo abeo.* Et p. 37. b. *Coffi item Theé ſc. potu Europæi, modo vellent, citra ullam jacturam valetudinis care- re poſſent. Atq; utinam vel ſingulorum vel omnium horum uſu & præſen- tim nimio, eam non irent corruptum, medicamentis diverſarum partium & totâ ſubſtantiâ agentibus, atq; adeo non ratione, ſed (teſte Galeno) per empiriam inventis. Atq; hæc & ſimilia faciunt (quorum etiam men- tionem feci in Hiſtoria Tabaci) quod hoc ſeculo novis omnino & contu- macioribus corripiamur morbis.* His conſona habet in Quadripart. Botanic. & paſſim. Allegat etiam *Joh. Albert. von Mandeſlo.* Itin. Indiæ Orientalis. c. 11. qui ſcribit, Perſas nigram aquam Caf- bibere; famam eſſe, refrigerare & ſterilitatem inducere. Ob- ſignat quod perſuadere ſatagit, facetâ quæ animis hæreat, hi- ſtoriâ, cujus ſumma, ut enarrata eſt ab *Oleario.* Itin. Moſcovi- & Perſic. lib. V. c. 17. hæc eſt. Regis ſc. Sulthan Mahmu- Caſnin Conjugem, cum ille, inhiando nimiopere Potui Ca- fé, impotens factus, nullam amplius Illius haberet rationem odio illius potus flagrantem, forte fortuna de feneſtra proſpe- xiſſe, cum caſtratio generoſi Equi, multis ſpectantibus, adorna- retur; cum autem ab adſtantibus, interrogatis ab Illa, quid tu- multus ſibi vellet? tectis nominibus de re eſſet certior reddi- ta, Ipſam reſpondiſſe; Tanto apparatu opus non eſſe: Deſti- narent Equo in potum aquam abominabilem Cafetatam; bre- vi illum Regi languido futurum aſſimilem. Addit ille porro famam eſſe, nominati Regis filium & ſucceſſorem ex confeſſio- ne Matris tandem cognoviſſe, Non Regem potu Café exo- lutum, ſed Piſtorem quendam vegetum Ipſius fuiſſe genito- rem. Subjungit deniq; *Olearius* verſus quoſdam, à Poetis o- abominandam illam proprietatem, voluptatem ſc. Veneream cui Perſæ admodum dediti ſunt, ſurripiendi, in vituperium Café compoſitos, quos & peregrino & Germanico Idiomat-

apu

apud ipſum leges. Specialius deniq; *Dn. D. Simon Pauli*, ſpecioſe ex principiis Chymicorum p. 46. ſcribit. *Ingens Perſarum error & aliorum omnium eſt, qui putant ſemen Bon aut Ban, quod toſtum Coffi dicitur, & illius decoctum, Aquam Cahvvæ aut Coffi, adeo frigefacere eam frequentius bibentes ſorbentesve, ut omnino elumbet viros, aut eorum nervum rerum gerendarum in thalamo vel conjugio enervet.* Et paulo poſt. *Non quod frigeſiant, ſterileſcunt Perſæ, ſed quod clanculum ſenſimq; exſiccentur, non à qualitate paſſiva aut ſecunda, ſiccitate nempe Ariſtotelica, ſed à Sulphure Cahvvæ ſive Bon vel Ban ſeminis ipſi proprio, ut Opio, ut Tabaco, ut Agno caſto, ſua propria ſunt Sulphura.*

§. 86. Sed expendamus paulo diligentius, pace Illius, prolata argumenta & rationes. I. Pro palmario habet, quod ex hiſtoria ſibi videtur demonſtraſſe, Café ſterilitatem inducere. Sed reſpondemus, ſi Dn. *D. Simonis Pauli*, allato ex Oleario exemplo probatur, im̃odicam ingurgitationem potus Café, elumbes reddere homines, (qua de re paulo poſt) moderatus tamen propterea ejus uſus non magis damnandus, ut ipſe quidem damnat, quam v. g. Vini; quod ſtrenue litantes Baccho & de poculorum magnitudine certanres, ſæpe in hydropem præcipitari, doloribus arthriticis macerari, præ aliis apoplexiâ tangi, in paralyſin incidere, videamus; vel Medicamentorum Purgantium, quæ nimia doſi exhibita ſpiritus & ſuccos Corporis utiles exhauriunt, hominem in lipothymiam, imo Syncopen conijciunt; vel quorumcunq; aliorum, ſive domeſticorum ſive exoticorum, quæ, nulla quantitatis habitâ ratione, nocent. Abuſus ſc. facit, quod Uſus nullo modo, nullo gradu facit, ſicut exemplis notatis & ſimilibus declarari facile poteſt.

§. 87. Quod autem ipſam hiſtoriam à Dn. *D. Simone Pauli* illatam, quæ forſan non paucis horrorem incuſſit, & incutit aliis etiamnum, attinet; ut de fide & integritate *Dn. Olearij* dubitare nobis religio eſt, ita fas nobis fuerit dubitare, an omnino vera à Perſis *Dn. Olearius* acceperit, an forſan ſemel & iterum inciderit ille in quoſdam odio novæ rei (quia non eadem omnibus probantur, & multa laudantur ab his, culpantur ab illis) flagrantes, vel ab his ita edoctos, qui fabuloſa miſcerent

narrationibus. 1. Quia ipſe Dn. *Olearius* l. c. miratur, Perſas narraſſe ipſi de ſupra nominato Rege & Poeta *Hakim Firdauſt*, quæ alij pridem de *Cæſare Auguſto & Virgilio* tradiderunt. 2. Quia cæteri Hiſtorici & Peregrinatores curioſiſſimi, qui Regnum Perſiæ perluſtrarunt, de hoc effectu Cafe, de arguta illa hiſtoria, & fama notata, prorſus tacent, non ſolum qui ante *Olearium*, ſed & qui poſt eum curioſi in Perſia fuerunt Europæi. Dn. *Du Four* c. 13. allegat Dn. *Figueroa* Legatum Regis Hiſpaniarum ad Regem Perſarum, qui per aliquot años commoratus eſt in Metropoli Perſiæ Hiſpahan, antequam *Olearius* iter eo ſuſciperet, curioſa Regionis annotavit publicavitque; quamvis autem expreſſe egerit de potu Café in Perſia, enarrans Perſas vel valetudinis vel voluptatis cauſa potum iſtum haurire (cum qua ſententia, ut obiter hoc adnotemus, non pugnat, quod Dn. *Bernier* in literis ad Dn. *Du Four.* referat, in Perſia eum eſſe rarioris uſus, ſcil. reſpectu Turcarum aliarumq; gentium, quæ in quotidiano eum uſu habent) de proprietate tamen iſta ſterilitatem inducendi, ne verbum quidem addit. Quamvis autem in mentem curioſo venire queat, Forſan tempore, quo Figueroa in Perſia fuit, cognitam aut ſaltem perſpectam ſatis nondum fuiſſe iſtam proprietatem: dubiam tamen ſuſpicionem, imo irritam facit, partim quod notabilis adeo temporis differentia non intercedat inter utriusq; adventum in Perſiam, partim quod celeberrimus Peregrinator Dn. *Tavernier*, qui non ſemel tantum in Perſiam iter direxit, ſed & in illa poſt Figueroa & Olearium diu hæſit, & ſingularia Regionis, etiam quæ minoris momenti ſunt, annotavit, ne verbo quidem iſtius proprietatis faciat mentionem; nec magis Dn. *Bernier*, quem diu verſatum in Perſia, ea de re ſi unquam audiviſſet, cum inſignis Philoſophus & excellens Medicus, in omnibus curioſiſſimus fuerit, effectum tam notabilem, in Perſia lippis & tonſoribus notum, in ampliſſimis relationibus intactum relinquere potuiſſe, veriſimile non eſt. 3. Quia nullibi aliâs ubi potus Café vel inter delicias vel medicinas numeratus, vel in quotidiano uſu eſt, Experientia populis illum illo nomine ſuſpectum fecit. Bene videtur

detur inferre Dn. *Du Four*, quod, ſi potus Café ita facile ſterilitatem induceret, hoc pridem in Turcia, ubi, ut ſupra audivimus, omnes amore illius capti ſunt & vini loco illo utuntur, obſervatum fuiſſet, cum tamen vaſtæ Imperij Mahumetani urbes (exempli locò ſit Cairus Ægypti, ubi avidius quotidie & abunde potum Café ingerunt) ſint populoſiſſimæ. In Europa jam Galli, Itali, Angli, Belgæ, Germani, ſorbillant eundem, nullæ tamen de ſubnaſcente ſterilitate inter populos iſtos audiuntur querelæ.

§. 88. Sed rem ipſam quod attinet, ſicut ſecundum principia Medicorum, Omne nimium Naturæ inimicum; ita, intellectâ præcipue naturâ pharmaci, à parte Dn. *du Four* ſtare non poſſumus, quando ne quidem in exceſſu notatam noxam agnoſcit; ſed agnoſcimus exceſſum in uſu illius nocere poſſe, & in ſpecie, in exſuccis præcipue, proclivitatem ad Venerem imminuere, aut aptitudinem ad gignendam ſobolem auferre poſſe. Cauſam eleganter exprimit ſagaciſſimus Dn. *Willis* Anglus, quo vix alius majorem experientiam circa Café potum habuit, quando illam nobis communicans ait. *Spiritus quidem Veterani agiliores ac impigri magis redduntur, at novorum ſubſidia minuuntur: Hinc ut facile conſtet, Potum hunc communiſſimo licet in uſu, ac in quibusdam caſibus valde utilem & adprime medicum, in aliis forſan noxium aut minus ſalutarem exiſtere. Ita quidem rem habere, non tantum ratio, ſed & vulgaris obſervatio paſſim dictitat; in quantum Coffeé potatores nimij, macilenti ſæpe numero, item paralyſi & Veneris impotentiæ obnoxij evadunt.* Horum reſpectu Dn. *D. Ettmüllerus* videtur Café Antivenereum appellare, non alio. Comment. in Dan. Ludov. Pharmac.

§. 89. Quando II. Dn. *D. Simon Pauli* uſum Café perſtringit, quod hoc Pharmacum Medicamentis diverſarum partium & tota ſubſtantia agentibus añumerandum, adeoq; non ratione ſed empiria ſit inventum. Reſpondeo, ſicut non derogat bonitati aut excellentiæ medicamentorum, quæ ſola ab initio Empiria, cum varij homines varia tentarent, vel etiam Caſus ante *Hippocratis* tempora ſubminiſtraret, ſuggeſſit, cum illi minime intelligerent, quo ritu & quali partium corporis humani affectione Medicamenta operarentur, aut affectibus Corporis reſponderent, quamvis deinde *Hippocrates* ex ratione illa examinans, quomodo ſibi reſpondeant invenerit; ita etiamnum hodie, ſi ad ingenuorum Medicorum, qui *Hippocratem* ſequuntur, notitiam perferuntur Medicamenta, vel à Barbaris inventa, cum certis tamen teſtimoniis virtutis & efficaciæ, non quia à Barbaris inventa, illa repudiant, ſed qualtitates illorum examinant, partes diſſociant, principia explicant, quousque ingenio humano progredi licet. Imo male nobiſcum ageretur, ſi ſola illa prodeſſent, quæ ſola Ratio ſubminiſtravit; quamvis Ratio ſola, ea quæ Experientia nuda ſubminiſtravit, regere apta ſit atque idonea. Quod autem diverſarum partium ſit & totâ ſubſtantiâ agat Café, hoc cum optimis Medicamentis commune habet.

§. 90. Quando III. Idem propter Café & ſimilium uſum, novis nos & contumacioribus morbis corripi aſſerit, hoc probatum hactenus non

 eſt.

eſt. Immodico uſu, qui abuſus eſt, aut uſu victus rationi non congruo, qui abuſus itidem eſt, vim inferri valetudini libenter concedimus. Nam illum quod attinet, manet perpetuæ Veritatis illud *Hippocratis* πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον Omne nimium Naturæ inimicum. Aph. II. 51. Poſteriorem quod concernit, quamvis varius ille eſſe poſſit, attamen vix evidentior, quam quem modo in morem verti animadvertimus; dum vino pleni potui Café, quo vini loco, Mahumetani, vinum lege prohibente, utuntur, inhiant & neſcio quot pocula, non ſorbillant, ſed liguriunt. Abuſus eſt quem notamus, qui Uſui nunquam derogare debet. Uſum nocuiſſe nec ex Hiſtoricorum ſcriptis didici, nec Experientia hactenus me docuit, & quod admitti in forum Medicum debeant Medicamenta etiam exotica, vide Diſſert. de Potu Thée §. 50.

§. 91. In eo autem IV. prorſus idem cum Dn. *D. Simone Pauli* ſentimus, quando urget, Potum Café non frigefacere Perſas (in quibus quaſi promiſcue ſterilitatem, non tamen probatam ſupponit,) eum frequentius bibentes: & quod, quicquid im̃odico uſu ille adfert noxæ, ab exſiccatione, quæ à ſulphure proprio illius, ut Chymici loquuntur, proveniat, concedimus, ſi addantur quæ Analyſis exhibet cætera principia activa, Sal volatilis, Spiritus, de quibus ſupra. Atque ita quæ ad atterendas Potus Café laudes prolata ſunt à Dn. *D. Simone Pauli*, paucos forſan ab uſu illius arcere valuerunt, vel arcebunt etiamnum.

§. 92. Speramus porro neminem fore, qui vitio vertat potui Café, quod ſint nonnulli, qui adſueſcere illi nunquam poſſunt, & quoties hauriunt illum, lædantur. Sicut Dn. *du Four* c. 13. nominat amicum quendam ſuum, qui diu in Oriente peregrinatus, ſemper tamen abhorruit à potu Café, hauſtum inſequente nauſeâ & vomitu violento. confer Dn. *de Blegny* de Café c. 2. Nam unius ut dictum, vel alterius ἰδιοσυγκρασία derogare non poteſt virtuti Medicæ, quam pharmacum habet reſpectu Corporum humanorum plerorumque omnium. Nam ita v. g. Manna non deſinit eſſe Medicamentum purgans benignum, tametſi ſint qui inde conſtipentur: nec magis Sena vituperatur, quod non ſint nulli, qui uſum illius tolerare nequeunt: nec Scammonium, Helleborus & ſimilia propterea in robuſtis damnantur, quod unus vel alter uſum illorum non ferat.

§. 93. Denique ne ſiniſter ejus uſus legitimo detrahat, operæ pretium videtur, in promptu habere, tum qualitates & proprietates cognitas, tum Principiorum ſenſibilium in quæ culter Chymicus hoc pharmacum reſolvit, naturas, tum denique temperamenta & affectus p. N. in quibus conducere, experientia facit fidem. Ita enim certi, quod ſit ſubamarus potus cum modica adſtrictione, quod calefaciendi, reſolvendi, deobſtruendi vim habeat, quod Sale, præter cætera, volatili & ſpiritu tenui, & ſulphure ſui generis abundet; quod Temperamento pituitoſo, ventriculo debili ex frigore languido conveniat, ſomnolentiam abigat; ultrò intelligimus, non convenire Plethoricis, Bilioſis, fervido ſtomacho, tenuiori, ſubtiliori, acriori ſanguine præditis, exſuccis, hæmoptoicis, Phthiſicis, hecticis, p. N. vigilantibus, aliis. Quî vero ſingulis non conveniat, ut ſpecialius excutiamus, Inſtituti nunc noſtri ratio non permittit.

SOLI DEO GLORIA.